

XOSÉ FILGUEIRA VALVERDE

ALVARO CUNQUEIRO

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALEGA

A CORUÑA

1991

ACADEMIA
DA
CORUÑA

45

eca

REAL ACADEMIA
GALEGA
A CORUÑA

32845

Biblioteca

Biblioteca

REAL ACADEMIA DE LEYES Y CORTES
32845
Biblioteca

1845

XOSÉ FILGUEIRA VALVERDE

ALVARO CUNQUEIRO

PRÓLOGO

PUBLICACIÓNS DA REAL ACADEMIA GALEGA

A CORUÑA

1991

XOSÉ FIGUEIRA VALVERDE

ALVARO CUNQUEIRO

PUBLICACIONES DA REAL ACADEMIA GALLEGA

A CORUÑA

Depósito Legal: C - 602 - 1991

I. S. B. N.: 84-7492-524-X

Neste ano dedicado a Cunqueiro, un dos grandes cultivadores das nosas «Líteras falgadas»; huuuuu rudiito q' ditas letras as formamos vian que el tetogelho, as «Homoxias de Sanil, ce aneiro de vnaí pe-maverer untr» para a nosa lingua. Foi no día unha reacción do vi-roso panis e vnos para o porvir, pero podamos asercede caregar unha fatima conectada a obra simple, que foi coma un raiolar do tempo c'era, como en ...

PRÓLOGO

Falaba el dos bardos oscuros e dos bardos brillantes do Alfa druidico. Poderíamos nós cragadir, dos que, en contraste con os nos pernos abranza xovenil ascriben moitos catalal amtorclada; non a obra castri-also; moitos invernal volichrega. El libro sempre a leuando de muer-dade, de escolar sapente por peinas culturais, certos, aiferrietas en fabuloras; guindo por unha aguda e libérrima mediocrida, nos p'nos de saudade e de romantica melancolla. Se nos benévolo logoridar qué calidades debora no-lo crasior. Hicantio que Galicia descomida, diríamos que as stias. Foi o melior de moitos galderianos poír para un novo agrotar de feba.

A INFANCIA E A PUEBLO

O pai foi Xosé Cunqueiro Montenegro Merello de Lobeira, da terra do Salnés; un elvico en rentes de letras. Mente en Cambados era figuratista polo pai e parente do Valle Inclán e de Viqueiro polo lila materna. Cuzant Fernandis en Compostela, estabelecérase en Mondouido unha ratera con dona Noéla Mora («Mora» nos seus antepo-sados) Muira, filla de militar, Mora Bermúdez. Alvare naceu polo Nadal, tal día coma o 22, do ano 1911, naquel Mondouido fermoso, sé episcopal, estifical, labrego, parcaño ó mar, que, «de algúnta ma-zica» — como el dicía — «tá de estar sempre prexima na súa obra».

Allí se formou, civisalo fronte á Catedral, vivida as horas pola rampa de Paula, nos Praza para os seus xogos e na Biblioteca que garda as obras de Survaris para as primeiras lecturas. Da súa mocidade podemos achar vivas lembranzas na «Autopódica» que me

PRÓLOGO

Neste ano adicado a Cunqueiro, un dos egrexios cultivadores das nosas «Letras Galegas», hanse redicir moitas veces as fermosas verbas que él troquelou na «Homenaxe» de Samil, co anxeio de «mil primavera máis» para a nosa lingua. Hai no dito unha mención do vizoso pasado e votos para o porvir, pero podemos asemade enxergar unha íntima connotación á obra propia, que foi coma un raiolar do tempo claro, coma un longo e fermosísimo cantar do maio, afincado na tradición e parceiro dunha festa universal e de tódalas épocas. Falaba él dos bardos escuros e dos bardos brillantes do Alén druídico. Poidéramos nós engadir: dos que, en contraste con ese seu perenne abrente xuvenil escriben nunha estival maturidade; nun solpor outonizo; nunha invernal noitébrega. El tivo sempre a lucencia de mocidade, de escolar vagante por países culturais, certos, adiviñados ou fabulosos, guiado por unha aguda e libérrima maxinación, cun pouso de saudade e de romántica melancolía. Se nos houbesen inquerido qué calidades debiera te-lo creador literario que Galicia demandaba, diríamos que as súas. Foi o mellor de cantos puideramos pedir para un novo agromar da fala.

A ESTIRPE E A FORMACIÓN

O pai foi Xoaquín Cunqueiro Montenegro Mariño de Lobeira, da terra do Salnés, tan vizosa en xentes de letras. Nacera en Cambados; era figueroísta polo pai e parente de Valle Inclán e de Vicetto pola liña materna. Coursou Farmacia en Compostela, establecérase en Mondoñedo onde casara con dona Xosefa Mora («Mor» nos seus antepasados) Moirón, filla de militar, Mora Bermúdez. Alvaro naceu polo Nadal, tal día como o 22, do ano 1911, naquel Mondoñedo fermoso, sé episcopal, señorial, labrego, cercano ó mar, que, «de algunha maneira —como él dicía— tiña de estar sempre presente na súa obra».

Alí se formou, vivindo fronte á Catedral, rimáda-las horas pola campana da Paula, coa Praza para os seus xogos e coa Biblioteca que garda as obras de Guevara para as primeiras lecturas. Da súa mocidade podedes achar vivas lembranzas na «Autopoética» que me

dou no 1935 para a frustrada «Escolma» consultada, do «Seminario de Estudos». Unha infancia leda: botando «sermóns» dende o balcón da casa; lendo os xornais ós clientes da barbeiría do Pallarego —engadindo sempre novas inventadas—; escoitando as conversas dos labregos na Botica do pai... No 1921 vai estudar ó Instituto de Lugo. Febre de libros. Amistade con Fole, con Pimentel, a quen mostra os primeiros versos, e con Fernández del Riego... No 1927 escomenza «Filosofía y Letras», na Compostela do «Seminario de Estudos». Contacto cos mestres da xeración «Nós». Tertulias do «Café Español», con artistas e escritores. Novas lecturas poéticas. Edicións para amigos: «Papel de color», «Resol». Presencia na prensa. Primeiros libros de poesía. Ilustracións de Seoane. O lírico precede ó narrador, revelado mesmo nos primeiros artigos, sempre poéticos.

Na crise do 1936, Cunqueiro é profesor en Ortigueira, e colabora en «El Pueblo Gallego». No 1938, en «La Voz de España de San Sebastián»; ó ano seguinte, no «ABC» de Madrid. Casa no 1940 con dona Elena González Saco da que ten dous fillos, Alvaro e César, herdeiros das súas inxedanzas literarias. Logo pasa de Mondoñedo a Vigo onde residirá xa ata a súa morte, no 1981.

Cunqueiro foi un «escritor profesional», mester pouco doado aquí e no seu tempo. Tivo, pois, que cultivar —como logo veremos— o artigo para os xornais e para a radio. Tense dito que foi unha perda que restou tempo a grandes creacións literarias. O certo é que él se atopaba no seu, co cultivo da estampa breve, das formas que teñen o meirande engado no seu mesmo xorne fragmentario. Escribía con ledicia, e con ledicia o lemos.

A valía sobranceira de Alvaro Cunqueiro demóstrase no creto póstumo. É ben sabido que os escritores sofren, despois da súa morte, un tempo de careza, en que son menos coñecidos e comentados; pola contra medran cada día os lectores da súa obra e os eruditos que a estudian, preto e lonxe de nós. É unha autoridade da fala galega; difícil de traducir no verso, pero con aceptación foránea nas versións da prosa, de tan fermosas calidades.

A LÍRICA

Como é lóxico, o primeiro Cunqueiro está na liña do postsimbolismo, e os seus modelos eran Valle-Inclán, Guerra Junqueira e o «saudosismo» de Teixeira de Pascoaes. Xa na estadía lucense achegaríase ó intimismo, tanto no popularismo de Noriega como na sinxeleza de

Pimentel, tan achegado a Juan Ramón. Mais o primeiro aporte de grande orixinalidade é o que rende o neotrovadorismo.

A serodia recepción dos «Cancioneiros» medievais en Galicia retrasou o regreso dos poetas á «forma inxenua». Apenas J. V. Viqueira a ensaiara nun poema, no 1919. As leccións de cátedra de Cotarelo e unha conferencia miña de 1925, publicada logo no «Nós», sobre «A paisaxe na Vaticana», abriron un camiño que seguirían axiña con Cunqueiro, Bouza Brey, Carballo Calero, García Lorca, Sevillano, Díaz Jácome... e Alvarez Blázquez que chegou a cultivalo «cossaute» coa perfección dun «segrel» do século XIII.

Os poemas medievalizantes de Cunqueiro, recollidos por primeira vez en «*Cantiga nova que se chama riveira*» no 1933 e logo nos «*Poemas do Sí e Non*», e nas «*Cantigas de Amor Cortés*» de «*Dona do Corpo Delgado*», manteríanse en «*Os setenta pavillóns*» ou en «*Pero Meogo no verde prado*». Non son «seguidas», «contrafacturas» nin «glosas», nin pretenden axustarse de cheo ós cánones arcaicos; logran por veces, máxima condensación («Amor de auga lixeira - muiñeira»). Válese do «refrán» variado («Ai, sí», «Ai, non»), do interno, do «obstinato», e re-crea os medievais. Entre o 1933 e o 1936, Cunqueiro imposta noutras cantigas de «amour courtois» o influxo das lecturas dos trovadores occitanos, dos da «*lange d'oil*», dos poetas da Toscana e mesmo dos «cancioneros» tardíos: «*Rondeau*», «*Le verse*», «*L'Envoi*»... As «*Donas do Vilar*» son merecedoras de lucir na corte das «*Dames du temps de jadis*»: «*Le temps s'en va...*». E sempre, «vellas sombras en cantos novos», translingüismos, admirables hipertextos...

Aquel intimismo que viña dos tempos de Lugo e da admiración por Eluard e polo coterraño autor do «Do Ermo», dan novos froitos en «*Elegías y canciones*» («*Ruiseñor corazón...*», «*Ciervo, ave feliz*») con ilozoísmos imaxinistas, galeguizando o surrealismo. Logo as versións de Rilke e de Hölderlin (a quen chegou da man de Zweig) adprendeulle non só unha renovada temática e un achegamento á «poesía pura» con Aleixandre e con Guillén, senón as posibilidades do versolibrismo. O poema limiar da versión de Hölderlin influiría en García Lorca.

Tense dito que o Cunqueiro máis Cunqueiro é o dos cantos axiais das narracións, en vizosa maidaxe da prosa coa lírica.

Polo que di á temática, a edición da poesía das «*Obras completas*», ofrece dous tramos ben diferenciados: «*As Historias*» e «*Vellas sombras e novos cantares*». Para «*Herba aquí e acolá*», Costa González axeiudou esta sistematización: I.º «Os cantos e as historias»: a) Ciclo

clásico (Edipo, Danae, Penélope, Ulises, Menelao); b) Britónico (Dagha, Bran, Edith, Godwinson, Harold); c) Da «Comedia» («Ricorditi di me», «Un Capitán», «Resucitada»); d) Semítico (Paltiel, «Os pavillóns», «Caravaneiros», «Gingiz», «Smara»); e) Das viaxes (Italia, Terra de Campos, Santes Creus, Provenza, Rosellón, St. Albans e Wobura Hills, Copenhaguen e Elsinor). II.º Vellas sombras e novos cantos: a) As homenaxes; b) As vellas sombras.

AS TRADUCCIÓNS

Á par da súa vizosa creación poética, a laboura de traductor onde dou mostra da súa capacidade para interpretar e para espella-lo senso orixinal coa escolla de moi belidas e axeitadas palabras. Ningún escritor galego fixo tantas e tan diversas versións. Ten dito González Gómez que é o «traductor de mil poetas»: clásicos, románticos, anglosaxóns, xermanos, nórdicos, hebreos, árabes, chinos, xaponeses, africanos...

A lírica de Cunqueiro debe moito a este exercicio preferido por él, como descanso e pola conciencia de que a lingua galega necesita, a un tempo, da creación e da versión das obras sobranceiras doutros pobos.

NARRADOR, FABULADOR

Na técnica do relato cunqueiriano resalta o carácter oral, «audible». Foi comentado por Fernández del Riego e por Tarrío. Para a función narradora válese de intermediarios e supón a presenza dun auditorio. Para o primeiro lémbrese a fasquía do conto en Bocaccio; para o segundo, abonda o inzamento dos «exempla», os «recontadors» do camiño de Santiago, ou o enderezo ós ouvintes, poñamos por caso en Afonso X. Para os que contamos nos recordos de infancia cos «pazoleiros» de refendas en «escasulas», «esfollas», «vendimas» e «muiñadas» a raigaña da nosa tradición oral está ben nidia. Nas terras mindonienses, sobre todo no Riotorto dos Moirón, él tería as vivencias dos narradores e dos ouvintes activos, inqueridores, «nun ámbito pechado», dramáticamente.

A de Cunqueiro é unha narrativa lúdica e onírica, aberta, coma o ensaio, a unha fantasía sen lindeiros, reduplicada, por veces coa adución de probas de veracidade, aínda máis increíbles, o que tamén fan

os nosos paisanos cando a xente descrea do que contan; mesmo a mostra de recordos val de testemuña. O que é imaxinado deféndese con novas maxinacións: Cunqueiro non mente, «testifica», di García Sabell. Puxo ó servizo dos seus relatos unha imaxinación que él coidaba «fermento necesario de tódalas formas superiores da actividade creadora». Losada Diéguez ensinara, con Bergson, ós compañeiros do «Nós» que non era só un camiño cara a estética senón unha forza intuitiva para o coñecemento das cousas. Con Dámaso Alonso podía dicir que a verdade está na poesía. Como está a ledicia. Toda a súa obra, anque trascendida pola ironía, pola saudade e «as irremediabes melancolías» de que falaba Manoel Antonio, está chea de unha gozosa esperanza.

«...no caso de Cunqueiro, a elaboración do texto realista lévase a cabo por dúas vías. En primeiro lugar, atendendo ás relacións do texto co destinatario, cóntase cunha comunidade interpretativa, a galega, non allea ó misterio, e máis, na que o misterioso e o máxico forman parte da súa vida cotián, da súa opinión común, da súa, en definitiva, ideoloxía... En segundo lugar, vemos que Cunqueiro se preocupa de dotar dunha coherencia interna que faga verosímiles os eventos, a partir das condicións propostas no interior mesmo da escritura e sen preocuparse xa da súa correspondencia ou non coa realidade empírica ou cá ideoloxía da comunidade receptora» (Anxo Tarrío). Engadiremos que o temperamento visual, a tendencia á composición pictórica o inclinan á imaxinación versista, corporeizadora.

A poderosa intuición de Cunqueiro permitíalle describir puntualmente lugares e moimentos denantes de visitalos: evocacións ou situacións da Bretaña, de Italia; crear países imaxinarios; rebrandear caracteres de personaxes entrevistados nas lecturas..., é dicir, crear «realidades» poéticas, en apresuradas improvisacións.

As fabulacións ou as glosas teñen nel unha raigaña lingüística. Abóndalle unha verba para arrincar todo un fío e para ensarillar un novelo de felices invencións.

Nas obras «de acción» de Cunqueiro, e mesmo na efusión lírica, o problema da temporalidade que tanto preocupou, bergsonianamente, ós seus mestres, resólvese por unha sorte de «pactum», polo que o lector ten que renunciar de previo á «cronía» histórica e aceptar unha atemporalidade mítica, na que convivan feitos e personaxes de moi diversas épocas, «na chaira toda igual do tempo». Non doutro modo nas creencias galegas nos habitantes soterraños dan presenza entre nós ás xentes das mámoas e dos castros. Prescindir do rigor cronolóxico é un recurso artístico no que subxace un regueiro de ironía.

Conviría unha análise deses xogos do tempo, como tamén apurar canto se ten dito sobre os «signos da escea cunqueiriana»: litúrxicos, kinésicos, proxémicos, de gardarroupía, culinarios...

AS GRANDES NARRACIÓNS

Compoñen o brandido herdo da súa novela en prosa galega:

— *Merlín e familia*. De técnica memorialista. Felipe de Amancia, paxe de Merlín, conta, con gracia infantil, os sucesos de cando o mago vivía en Galicia (en Miranda) con Dona Ginebra. Refendas máxicas «A selva de Esmelle», «A casa de Merlín», «As historias do algaribo», «O viaxe a Pacios», «A novela de Monsieur Tabarie»... Refeción orixinalísima do ambiente da «materia de Bretaña» con escenario galego, onde tivo tanto enraizamento. Como fixo notar Carballo Calero a «casa» é dicir a «familia» de Merlín recibe ós viaxeiros que son os actantes das aventuras. «En Merlín amencianse, tal as liñas dun xastre invisibre, tódolos camiños do trasmundo».

— *As crónicas do Sochantre*. Outra historia, itineraria, cun protagonista, Charles de Crozon, de Pontivy, polos camiños da Bretaña, nunha «Carroza», onde os viaxeiros, coa lembrada técnica dos narradores e o auditorio, contan sorprendentes historias. Non falta un «intermezzo» onde os difuntos da Hoste ou Santa Compañía representan «Romeo e Julieta», no adro da igrexa de Confort. Sen valerse da súa habitual ruptura da diacronía, con leves alusións de época (episodio da «guerrilla dos chouans»), a escenería bretona envolve en brétemas os relatos, onde latexan á par a ironía macabra e o tenrura.

— *Si o vello Simbad volvese ás illas* é outra monza de «historias con auditorio» onde o mariño que retorna das súas navegacións á terra de Bolonia, relata as aventuras. Cunqueiro non só emprega o recurso das peripecias do protagonista, senón que interpón, coma nas vellas novelas do xénero, un narrador ficticio, un «Cide Hamete», de nome Ibn Jaquím al Galizí (Alvaro fillo de Xoaquín, o Galego). Axéitase tamén o esquema básico ó tríptico: cabaleiro, Simbad; escudeiro, Sari; tensión amorosa, Alba. E hai, asemade, declaradas transtextualidades de «As mil e unha noites». A determinación cronolóxica fíxase na segunda metade do século XIII (1260-1294). O camiño é cara Basora e Samarcanda. A embaixada galega de Pai Gómez de Souto maior e as viaxes de Marco Polo poideron influír na elección. E, no fondo, un airiño de novela exemplar. Fermosa obra.

As tres novelas parten dun camiñar; as tres achéganse á fasquía do «román a tiroirs», co marco dun narrador: Felipe, Sochantre, Simbad, que encubren ó propio Cunqueiro.

Noutras novelas amóstrase dono dos recursos da lingua castelán, e sempre facendo no xogo das imaxes mentais e no tecido de mencións eruditas, levando a lonxes terras a sensibilidade galega. Dese xeito *Viaje y fugas de Fanto Fantini della Gheraldesca* que segue, por terras da Italia septentrional e da Dalmacia, na segunda metade do XV, as aventuras dun «condottiere» destro na arte de fuxir, e outros relatos, entre eles o do discurso do cabalo «Lionfante» no Senado de Venecia. Texto esmaltado de referencias de arte e de poesía, rico en italianismos e alusións a lecturas. Parte do artificio do manuscrito antigo, unha ópera florentina, esta vez non por inspiración directa de Cervantes, senón de Manzoni. Teñen estudiado a «Italia Fantoniana» Nicoló Messina, e as inclusións lingüísticas Isabel González.

Cunqueiro achégase ó mundo clásico en ensaios e poemas. Dous importantes libros de narración recollen as interpretacións dos vellos mitos: *Las mocedades de Ulises*, que evoca a Casa Real de Itaca, os días e as fábulas, a nave e os compañeiros do heroe a máis de encontros, discursos e retratos. O Prólogo é unha das súas mellores páxinas. A outra creación de inspiración helénica é *Un hombre que se parecía a Orestes*. Xurde dunhas verbas de Esquilo: «A Orestes só se asemella Orestes. Logo él ten chegado». No fondo é un alegato contra a inutilidade da vinganza. En Argos agárdase o seu retorno, para que faga xusticia pola morte do pai... pasan anos e anos, os mozos fanse velliños, pero cando chega, despois de medio século, é xa unha sombra perdida nos camiños... Os retratos, as inclusións dos pasos dramáticos, a sincronización das máis alonxadas diacronías... todo vai imbuído, a un tempo, de rexouba e de nostalgia.

O TEATRO

Cultivador de tódalas formas literarias, tiña especial aptitude para a dramática. Cultivouna pouco, pero con obras que significan un paso decisivo no mingoado teatro galego do seu tempo. Axudábanlle as dotes de actor, exercidas «de afición» na mocidade e as demoradas lecturas.

Pois Cunqueiro, tal que os seus mestres (Valle, Castelao, Otero Pedrayo) tivo preferencia polo teatro, sentíndose «actor». Révelano

anécdotas da infancia. Por outra parte, a inserción dos poemas nas creacións dramáticas indican a tendencia a crebar por esa banda, os lindeiros do xénero, namentras que, por outra, rachaba os que o arredan da narrativa. Fai dicir a Simbad: «O teatro, Abdalú, é coma unha novela, soio que non pasa no papel, senón nas figuras, vestidas, nunha trabada, nun patio». Esa calidade poética, e a actitude narrativa levaron a soste que a súa obra non é para representala senón para lela. O mesmo prexuízo tense aplicado a outras creacións xeniais do mesmo xorne: «La Celestina», «Luces de bohemia»... Díxose que máis ben son «narracións dialogadas»; o certo é que as representacións —que él non sempre previra— confirmaron os valores teatrais.

O *incerto señor don Hamlet*, peza en tres xornadas «na que se representan as súas dúbidas e morte e se da noticia de outras xentes», apela ó recurso de se valer do hipotexto shakespeariano para transmutalo nunha re-creación trágica e irónica na que mesmo remanecen as estruturas elisabethianas, de longos parlamentos. «Esta peza de Cunqueiro é toda un desenlace» —dí Carballo Calero— «Hamlet ¿será Edipo tamén? ¿Ou preferirá ser Orestes? Mais, en resume, ¿quén é? O orde moral e o orde natural contradícense. O home ten de fracasar. Afórcase». Deste xeito, á beira de licencias esperpénticas e de notas de humor, Cunqueiro deixa o gozoso verxel das súas maxinacións lúdicas para se debruzar sobre o pozo sen fondo do fado, da existencia e do destino humán, da quebra dos valores morais.

Poidera pensarse que «*A noite vai como un río*» precedese na súa composición a ese trágico camiño polos vieiros do existencialismo que é o «Don Hamlet». Porque é unha comedia lírica, simbolista, máis perto de Maeterlinck e de Valle-Inclán que daquela traxedia «onde se pon en xuicio todo o que constitúe a urdime da vida» (García Sabell). En troques, semella glosa-la interrogante do «Merlín», «¿qué cousa é amor que non se sabe cando nace nin cando morre?». Sobre a dialéctica do «amor courtois» codificado por Andrea Capellanus, técese unha historia de procura do imposible, porque o degoiro non pode chegar a aceptación do que ofrece a realidade, na vida. Unha vez máis Cunqueiro ponse da parte da «verdade poética» e a presenta coa máis refinada expresión, tanto nos intres máis fondos coma no achegamento grotesco á «comedia dell' arte».

Outras obras menores completan o teatro cunqueiriano: *Palabras de vispera* «función con dous cadros e un epílogo» que é o esbozo dun frustrado drama histórico en tres actos que desenrrolaría dous temas, en torno ós amores de dona Urraca e ó xuramento de Afonso. «Santa Gadea —escribiu Cunqueiro— foi para todos un mero forma-

lismo xurídico, Afonso xura, e os casteláns baixan a cabeza. O Cid no desterro, soio pensa en volver a amizade de Afonso, namentras gana o pan facéndolle a guerra aos mouros, e nunca máis se lembra de Sancho, asesinado no campo, a carón das murallas de Zamora. Pro Afonso, nas vísperas da Xura, tivo que ter consigo mesmo algunha verba. Era o menos. Verbas de sí e para sí». O valor da palabra, a «sombra do pensamento» son clave neste boceto de drama histórico.

«*Romeo e Xulieta, famosos namorados*», coma o «*Don Hamlet*», unha «contaminatio» shakesperiana, incluída nas *Crónicas del Sochantre*, improvisación que argallaron os compañeiros do protagonista no adro de Comfront. No sitio de Verona a namorada recibe unha fermosa carta de amor de Romeo. Pero chega a peste moura. E tamén chega á vila bretona. E, no remate, unha nena non atopa a carta de amor de Romeo, senón unhas licencias da Alcaldía: «Ña nai, non había Romeo, nin memorias, nin lirios». Contraposto entre o ideal e a tristeira realidade.

E aínda poderán anotarse obriñas esquecidas, como a comedia musical «*Eráse una vez...*», con partitura de Benedito.

O ARTIGO: A PRENSA E A RADIO

A forma artigo-ensaio, sobranceira no mester do xornalismo, aquecálle; atopábase folgado nela, era o seu lecer, un traballo-descanso, en centos e centos de esas breves mostras do seu «inxenio». Dende as primeiras colaboracións de mocidade na prensa local de Mondoñedo, deica a derradeira conversa radiofónica, emitida xa despois da súa morte, compoñen a vizosa e moi orixinal faceta da súa actividade literaria, exercida en medio século longo: «Galiza», «Vallibria», «El Pueblo Gallego», «Era Azul», «La Voz de España», «ABC», «Finisterre», «La Noche», «Faro de Vigo», «Destino», «La Voz de Galicia», «Sábado gráfico»... recolleron as súas series de artigos. Das intervencións na «Radio Nacional de España» en A Coruña consérvanse máis de trescentos orixinais (1956-1981) que vai publica-la «Fundación Barrié». César Antonio Molina, Martínez Torrón, Néstor Luján... teñen recopilado e analizado a alongada laboría xornalística de Cunqueiro, recollida nunha ducia de volumes.

A temática ten unha inmensa variedade: o mesmo partía dunha noticia trivial, para soerguela con curiosas erudicións, que escodriñaba o mito, o costume exótico, a obra artística, a creación literaria... sempre nun antre lusco e fusco da realidade e da súa «verdade

poética». Na presentación de «El Descanso del camellero» dixo: «Había imaginado que este libro fuese iniciado con una carta dedicatoria al que allí, en el siglo XVI, fue obispo de Mondoñedo, Fray Antonio de Guevara. Y no solamente por lo que aprendí de él —aprendí a escribir— sino porque conforme van pasando los años me encuentro muy fiel a él —como de Borges, por ejemplo— en la invención de erudiciones, sin temor a ningún bachiller Rhua que salga diciendo que no hay tal griego, que tampoco sabio chino dijo tal verso y que en la «Heimskringla» no muere de amor ninguna dama rubia».

Cunqueiro logra aquela proposta de Ortega de atraír ás xentes ó cultivo do espírito pola gracia da expresión. Os romances peninsulares teñen acollido un postverbal de «donare» que xustamente espella a calidade destas produccions súas: o «donaire».

Nos dilatados horizontes destes ensaios xornalísticos ponse de resalte a xogoral mestría de Cunqueiro no manexo de tódolos recursos estilísticos, dende as inclusións líricas ás descripcións pictóricas, á condensación das refendas. Viña Liste ten comentado o emprego dos procedementos que crean un abeirarse «humorístico e desmitificador» da materia narrada; tal que na súa «poesía en verso» esas chamadas ó lirismo na prosa entroncan co surrealismo e mesmo coa greguería.

A COQUINARIA

Cunqueiro soubo soerguer nimios temas da vida cotiá ó plano dos saberes e da interpretación estética. Unha das liñas nas que está máis de resalte é a dos xantares. Nos seus comentarios, a nota histórica, por veces trascendente, axúntase ó xuízo de valor e a expresión de preferencias, con sorprendentes achados e descubertas de insólitas relacións, dende o *Teatro venatorio y coquinarío* de 1958, en laboría con Castroviejo, ós *Itinerarios turístico-gastronómicos*, con Gaspar Massó e a *La Cocina Gallega*, con Araceli Filgueira, libro saído pouco despois da morte. De que xeito poseía o don de alzaprimar temas sinxelos e homildosos dan proba páxinas como a «Epístola» do Caballero del Verde Gabán ós cociñeiros, lizgairo «pastiche», aromado con mencións clásicas, ou as páxinas adicadas ó corzo e ó cervo.

Cunqueiro, doctor e mestre no saber de Galicia, é un experto guieiro nos seus camiños. A eles adicou libros que axuntan a información histórica e artística, a sensibilidade reveladora das paisaxes, o gosto polo sabor dos lugares e o carácter das xentes, obras nas que, alonxándose da «erudición fantástica» e das galanuras retóricas, con limpa e coidada prosa, chama á visita dos de fóra e ademprende ós nativos a valorar canto temos de nós. Outros exemplos de prosa didáctica podemos atopar en ensaios do xorne do adicado á arte de *Maside*, fraterno compañeiro dos tempos compostelanos.

Polo que dí ós discursos académicos, compre distinguir dúas formas moi diferenciadas. Namentras que o de ingreso na nosa «Corporación» —como nas conferencias, nas que poñía todo o seu engado de conversador— está na liña das semblanzas e dos ensaios; outros van perto da «prosa informativa» das guías e axústanse a preceptista ritual; así, as respostas na entrada de Paz Andrade ou de Trapero Pardo. Non era traballoso para él axeitarse a calquera dos estilos.

Convén suliña-la valía exemplar dese «Discurso de ingreso na Academia Galega» lido en Mondoñedo o día 21 de abril do 1964. Encara un tema que axunta a erudición sobre un dos motivos máis atraíntes da arqueoloxía e da antropoloxía cultural galega, coa vivencia persoal das creencias do noso pobo nos habitantes soterraños e nas súas riquezas. «Tesouros novos e vellos» recolle esa peza oratoria, senlleira, como todo o seu, onde os saberes animan líricas evocacións e notas de requintada galanura.

RE M A T E

Escollemos, para remate deste breve percorrido pola obra de Cunqueiro, unhas verbas da resposta que a ese fermoso discurso dou un dos mellores críticos literarios da Galicia do noso tempo, ligado a él por fraternal amizade, biógrafo e comentador das súas fermosas creacións: Francisco Fernández del Riego.

«Se nos puxéramos a definir a persoalidade de Cunqueiro, teríamos que arrincar do feito de que é, fundamentalmente, unha persoalidade poética... Para Cunqueiro a poesía está nas palabras como están as imaxes nos espellos; tamén é a poesía para él unha veracidade sentimental que se satisfai con palabras como a serpe que se deixa enfeitizar pola fruta...», «...descobre sinificados e asociacións

impensables, anacos do mundo da maxia no que viven sin se decatar, os nenos. Cando se pon a contar a historia das campás, e das fontes, e dos ríos, e da mar e dos ventos, inventa así novas provincias ilusorias, nas que o lector san se deleita. Pero endemáis, anda sempre a nordealo ise grande e inconfundibel amor a Galicia e á fala natal».

Pontevedra, 28, febreiro, 1991 («Ano de Canqueiro»)

CRONOLOXÍA DE ALVARO CUNQUEIRO

<u>Idade</u>	<u>Ano</u>	
	1911	22-Nadal. Nacemento en Mondoñedo.
10	1921	Estudios no Instituto de Lugo.
17	1927	Inicia Filosofía e Letras na Universidade de Santiago.
20	1931	Colaboracións a revistas. Dá clases particulares en Mondoñedo. Mórrelle a nai. Amistade con Anxel Casal, en Santiago.
21	1932	<i>Mar ao norde</i> . Col. en «Resol» e «Yunque».
22	1933	Morte dos seus irmáns Carlos e Xoaquín. <i>Cantiga nova que se chama riveira</i> . <i>Poemas do si e non</i> . Conferencia no «Círculo das Artes» de Lugo. Libra do Servicio Militar. Col. en «Nós».
23	1934	Barcelona. Conferencia en Ourense. Col. en «El Pueblo Gallego». Poemas inéditos en «Descobrimento», Lisboa.
24	1935	«Autopoética» para a «Escolma da Lírica» de X. F. V. Escomenza a publicación de «Papel de color».
25	1936	Profesor en Ortigueira. Semanario «Era azul». <i>El mundo y otras vísperas. Paisajes y retratos</i> .
26	1937	En Vigo. Redactor de «El Pueblo Gallego».
27	1938	En San Sebastián: redactor de «La Voz de España». Inscripción no «Registro Oficial de Periodistas». «Erased una vez...» con música do Maestro Benedito.
28	1939	En Madrid. Redactor de ABC. <i>La Historia del Caballero Rafael</i> .
29	1940	Casa con D. ^a Elena González Grelo. <i>Elegías y canciones</i> .
30	1941	Morre o pai. Nace o seu fillo César.

<u>Idade</u>	<u>Ano</u>			
31	1942	Col. en revistas. Da clases en Madrid.		
34	1945	<i>Balada de las damas del tiempo pasado.</i> <i>San Gonzalo</i> (Seud. Alvaro Labrada).		
35	1946	Col. «Finisterre».		
36	1947	En Mondoñedo.		
37	1948	Colaboracións en xornais galegos: «La Noche».		
39	1950	<i>Dona do corpo delgado.</i> Versións de Hölderlin.		
40	1951	<i>Rondeau en loor de un botánico.</i>		
42	1952	Vaixe a Portugal,		
43	1954	<i>Maside.</i> <i>Crónica de la derrota de las naciones.</i>		
44	1955	<i>Merlín e familia e outras historias.</i>		
45	1956	<i>El caballero, la Muerte y el Diablo.</i> Madrid. <i>As crónicas do Sochantre.</i> Inicia as intervencións radiofónicas en Radio Nacional de España A Coruña.		
46	1957	Reed. acrecentada de « <i>Cantiga nova</i> ». Viaxe ó Bierzo. <i>Vigo, puerta del Atlántico.</i>		
47	1958	<i>O incerto señor don Hamlet.</i> <i>Teatro venatorio y coquinario de Galicia,</i> con Xosé María Castroviejo.		
48	1959	«Premio Nacional de la Crítica». <i>Las crónicas del Sochantre.</i>		
49	1960	En Vigo. Cronista Oficial de Mondoñedo. Emisións radiofónicas sobre teatro: «La Voz de Vigo». <i>Las mocedades de Ulises.</i> <i>Escola de Menciñeiros.</i> <i>A noite vai coma un río</i> (Premio Nacional de Teatro).		
50	1961	En Vigo. Homenaxe. Elección de numerario da Real Academia Gallega. Membro da «Hispanic Society». <i>Si o vello Simbad volvese ás illas.</i>		
51	1962	Premio «Juan Palomo». <i>Pontevedra, Santiago de Compostela.</i> «Publicaciones españolas». Madrid.		
52	1963	Col. en «Grial».		
53	1964	Viaxe á Bretaña. Discurso de ingreso na Real Academia Galega. Resposta de Fernández del Riego.		
54	1965	Director de «Faro de Vigo». Fillo predilecto de Mondoñedo. <i>El camino de Santiago.</i> «Faro de Vigo».		

<u>Idade</u>	<u>Ano</u>	
55	1966	«Romería normanda». Viaxe a Inglaterra con Fernández del Riego. Premio de periodismo «Conde de Godó».
56	1967	Viaxe a Argentina e Venezuela. <i>Daniela y la estrella.</i>
57	1968	<i>Lugo.</i> <i>Flores del año mil y pico de ave.</i>
58	1969	Homenaxe en Samil, Vigo. <i>Un hombre que se parecía a Orestes.</i> Premio «Nadal» de novela. <i>Pontevedra, Rías Bajas.</i> <i>La cocina cristiana de Occidente.</i> <i>El Envés</i> (Colaboracións de «Faro de Vigo»). Taber. Barcelona.
59	1970	Renuncia á dirección do «Faro de Vigo». <i>Historia del Angel Adriel, guardián de la puerta Sur del Paraíso.</i> <i>Laberinto y Cia.</i> (Arts. de «Faro de Vigo».) <i>El descanso del camellero.</i> Arts. en «Faro de Vigo».
60	1971	<i>Xente de aquí e de acolá.</i> <i>Vigo y su ría.</i>
61	1972	Medalla de Ouro de Mondoñedo. <i>Vida y fugas de Fanto Fantini.</i> <i>A cociña galega.</i> Viaxe a Barcelona.
63	1974	<i>El año del cometa con la batalla de cuatro reyes.</i> <i>Don Hamlet e tres pezas máis.</i>
64	1975	<i>Rías Bajas Gallegas.</i> <i>La otra gente.</i>
65	1976	<i>Tertulia de boticas prodigiosas y escuela de curanderos.</i> Viaxe a Sicilia.
68	1979	Premios de la Crítica Española e de Galicia. <i>Os outros feirantes.</i> <i>Laude de Virgenes románicas.</i>
69	1980	Doctorado Honoris causa de la Universidad de Santiago. <i>«Cantigas de Santa María».</i> Premio vitalicio de la Fundación «Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa». Homenaxe en Vigo. <i>Obras completas.</i> «Lugués do ano».
70	1981	28 de febreiro. Morre en Vigo. <i>Laude da camelia.</i> Diputación Provincial Pontevedra. <i>Ollar Galicia.</i>

Year	Author	Title
1900
1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930

BIBLIOGRAFÍA

OBRAS DE CUNQUEIRO

Primeiras edicións

OBRAS COMPLETAS

Obra en galego completa. I. *Poesía*. II. *Narrativa*. III. *Semblanza*. Vigo. «Galaxia». 1980-1983. Reed. 1991.

LIRICA

Mar ao Norde. Santiago. Ed. «Nós». 1932.

Somas de craridades, e unha carta de Santiago Montero Díaz a Luis Seoane. 1932. Coruña. Ed. «Cuco Rei». Moret. 1977.

Cantiga nova que se chama riveira. Santiago. Ed. Impr. «Nós». 1933.

Poemas de si e non. Lugo. Eds. «Un». 1933.

Poemas. Antoloxía de inéditos. Lisboa. Eds. «Descobrimento». 1934.

Elegías y canciones. Barcelona. Ed. «Apolo». 1940.

Dona do corpo delgado. Pontevedra. Col. «Benito Soto». Ed. Sabino Torres. 1950

Antoloxía poética. Eds. «Plaza y Janés». Barcelona. Gr. Boada. 1983.

Herba aquí e acold. Ed. Dombate. «Galaxia». Vigo. Gr. «A Nosa Terra. 1991.

NOVELA

Merlín e familia e outras historias. Vigo. «Galaxia». «Faro de Vigo». 1955.

As crónicas do Sochantre. Vigo. Galaxia. «Faro de Vigo». 1956.

Las mocedades de Ulises. Barcelona. Argos. 1960.

Si o vello Simbad volvese ds illas. Vigo. «Galaxia». «Faro de Vigo». 1961.

Un hombre que se parecía a Orestes. Premio Nadal. Barcelona. «Destino». T. Núñez. 1969.

Vida y fugas de Fanto Fantini. Barcelona. «Destino». T. Núñez. 1972.

El año del cometa con la batalla de los cuatro reyes. «Destino». Col. «Ancora y delfin». Barcelona. Gr. Núñez. 1974.

RELATOS BREVES, SEMBLANZAS, RETRATOS GALEGOS

Historia del caballero Rafael. «Vértice». 1939. ¿Barcelona. 1940?

Balada de las damas del tiempo pasado. Madrid. «Alhambra». 1945 (Edicións posteriores con adicións).

- San Gonzalo* (Seudónimo «Alvaro Labrada»). Edictora Nacional. Madrid. 1945.
El caballero, la muerte y el diablo y otras dos o tres historias. Madrid. «El Grifón». Gráficas CIO. 1956.
Escola de menciñeiros e Fábula de varia xente. Vigo. «Galaxia». «Faro de Vigo». 1960.
Xente de aquí e de acolá. Vigo. «Galaxia». «Faro de Vigo». 1971.
La otra gente. Ed. «Destino». Barcelona. Col. «Ancora y delfín». Barcelona. Gráf. Europeas 1975.
Tertulia de boticas prodigiosas y escuela de curanderos. Col. «Ancora y delfín». Barcelona. Gráf. Diamante. 1976.
Os outros feirantes. Vigo. «Galaxia». Artes Gráf. Galicia. 1979.
Las historias gallegas de Alvaro Cunqueiro. Banco de Crédito e Inversiones. Madrid. Mocat. 1981 (Versión de «Os outros feirantes» e «Outras semblanzas»).
- Tesoros y otras magias*. Barcelona. Tusquets. 1984.
Florés del año mil y pico. Barcelona. Ed. Taber. Gráf. Diamante. 1968 (Incluye relatos dispersos).
Daniela y la estrella. Jordán y Paula Casal Ribas (Anónimo). Col. «Jordán». Ed. íntima por Alberto Casal. Vigo. «Faro». 1967.
Historia del Angel Adriel guardián de la puerta sur del Paraíso. Col. «Jordán». Ed. part. de Alberto Casal. Vigo. «Faro». 1970.
Laude de las Vírgenes románicas. Barcelona. Ed. «Compañía» Roca-Radiadoros. Gra. «Viking». 1979.

TEATRO

- O incerto señor Don Hamlet*, Príncipe de Dinamarca. Vigo. «Galaxia». Artes Gráficas «Galicia». 1956.
Don Hamlet e tres pezas máis. Vigo. «Galaxia». Art. Gráf. «Galia». 1974 (Contén a máis do «Don Hamlet», «A noite vai coma un río», «Palabras de víspera» e «Función de Romeo y Xulieta»).

COLLECTANEA DE ARTICULOS

- Paisajes y retratos*. Santiago. 1933. Citado por
El mundo y otras vísperas. Santiago. Ed. «Un». 1936.
El Envés. Col. «Ciempiés». Barcelona. Taber. Gráf. «Diamante». 1969.
Laberinto y Cía. Col. «Cienpiés». Barcelona. Taber. Gráf. «Diamante». 1970.
El descanso del camellero. Col. «Ciempiés». Barcelona. Ed. Taber. Gráf. «Diamante» 1970.
Fábulas y leyendas de la mar. Barcelona. Tusquets. 1982.
Los otros caminos. Barcelona. Tusquets. 1988.

ITINERARIOS POR GALICIA

- Vigo, puerta del Atlántico*. Ayuntamiento de Vigo. Madrid. Langer. 1957.
La Coruña, Lugo, Orense, Pontevedra. Santiago de Compostela. «Rutas de España», n.º 12. Madrid. Publicaciones españolas. Gra. Aragón. 1962.

El camino de Santiago. Fotografías de Javier Vázquez. Vigo. Llovet y «Faro». 1965.

Lugo. León. «Everest». Fournier. Vitoria-León. 1968.

Pontevedra. Rías Bajas. León. «Everest». Fournier. Vitoria-León. 1969.

Vigo y su ría. «Everest». León. 1971.

Rías Bajas gallegas. «Everest». León. Evergráficas. 1975.

Itinerarios por Galicia.

GASTRONOMIA

La cocina cristiana de Occidente. Barcelona. Col. «Estética del gusto». «Taber». Gráf. Europeas. 1969.

Teatro venatorio y coquinario gallego. En colaboración con J. M. Castroviejo. Vigo. Eds. «Monterrey». «Faro». 1958.

Viaje por los montes y chimeneas de Galicia. Caza y cocina gallega. Col. «Austral». Madrid Espasa-Calpe. 1962.

Itinerarios turístico-gastronómicos de la Provincia de Pontevedra. Diputación Provincial. Vigo. «Faro». 1964.

A cociña galega. Vigo. «Galaxia». Artes Gráficas «Galia». 1979.

La Cocina Gallega. Con Araceli Filgueira Iglesias. Ed. «Everest». 1981.

VARIA

Laude da camelia. Diputación Provincial de Pontevedra. Peón. 1981 (Con bibliografía de Antonio Odriozola).

Tesouros novos e vellos (Do Discurso de ingreso na Real Academia Galega, 1964, coa resposta de Fernández del Riego, Vigo. «Galaxia». «Faro». 1964.

Cantigas de Santa María do Rei don Alfonso. Escolma, prólogo e versións modernas. Vigo. «Galaxia». «Traducciones». 1980.

Discursos leídos el 28 de enero de 1980 en el solemne acto de investidura de los doctores «Honoris causa» D. Camilo José Cela, Don Alvaro Cunqueiro y Don Joseph M. Piel. Santiago. Universidad. Vigo. Artes Gráficas «Galaxia». 1976.

Elaboración de la metodología de trabajo, aplicación de técnicas de trabajo y realización de los trabajos de campo y de laboratorio. Véase el índice de contenidos.

GASTRONOMÍA - 60. Tratamiento de materias y procedimientos de laboratorio. Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

VARIAS - 60. Tratamiento de materias y procedimientos de laboratorio. Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

Véase el índice de contenidos.

La gastronomía es la ciencia que estudia los alimentos y su transformación en platos. Véase el índice de contenidos.

TRABAJOS DE CAMPO

Los trabajos de campo se realizarán en el mes de mayo de 1977. Véase el índice de contenidos.

BIBLIOGRAFÍA BÁSICA SOBRE CUNQUEIRO

- ODRIOZOLA, Antonio. *Lembranza de Alvaro Cunqueiro e unha bibliografía da súa obra*. «Grial» n.º 72. 1981.
- MOLINA, C. A. En «Antología Poética», 1983.
- Véxanse tamén as cédulas referentes a Cunqueiro nos fascículos «Bibliografía de Galicia», preparada no Museo de Pontevedra dende o 1944.

SOBRE A VIDA E A OBRA

- ALONSO MONTERO. Arts.
- ALVAREZ BLANCO. V.Hom.^s
- ALVAREZ BLÁZQUEZ, X. M.ª V. Prólogo.
- ALVAREZ BLÁZQUEZ, Emilio. V. Prólogo e Hom.^s
- ARMESTO FAGINAS, Xosé F. *Cunqueiro: Unha biografía*. Vigo. Ed. Xerais de Galicia, 1987.
- BALIÑAS, C. V. Hom.^s
- BIXIER, J. E. *Self - Councions Narrative and Metatbeater in «Un hombre que se parecía a Orestes»*. Hispania, 67. 1984.
- BREA, M. V. Hom.^s
- CARBALLO CALRERO, R. *Historia de la Literatura gallega contemporánea*. Vigo. «Galaxia», 1975, pp. 756-766.
- *Estudos e ensaios sobre literatura galega*. Sada, O Castro, 1989.
- *Libros e autores galegos*. A Coruña, Fundación «P. Barrié de la Maza», 1982.
- V. Prólogos e Hom.^s
- CASARES, Carlos. V. Prólogo e Hom.^s
- COSTA GONZÁLEZ, X. V. Prólogos.
- CHABRESO, X. V. Hom.^s
- DOBARRO PAZ, X. M. *Cunqueiro Mora, Alvaro*. Gran Enciclopedia Galleta, T. 8, pp. 113-114.
- FERNÁNDEZ REI. V. Hom.^s
- FERNÁNDEZ DEL RIEGO, F. *Manual de Historia da Literatura Galega*. Vigo. «Galaxia», 1971.
- *Escolma de poesía galega*. IV, *Os contemporáneos*. Vigo. «Galaxia», 1958.
- *Alvaro Cunqueiro e o seu mundo*. Vigo. «Trindo», 1991.
- V. Prólogos e Hom.^s
- FILGUEIRA VALVERDE. Arts. y Pról.
- FRAGA IRIBARNE, M. V. Prólogos.
- GARCÍA BODAÑO, S. V. Hom.^s
- GARCÍA SABELL, Domingo. Prólogos e Hom.^s
- GONZÁLEZ GÓMEZ, X. *Alvaro Cunqueiro, traductor*. Coruña. Ed. p. Caixa Galicia. Gr. O Ostro, 1990.
- GONZÁLEZ, I. V. Hom.^s
- GONZÁLEZ ALVAREZ. V. Hom.^s
- GONZÁLEZ MILLÁN, X. *Modalidades textuais na narrativa de Alvaro Cunqueiro*. «Galician Studies». «Orono». Univ. Madrid, 1987.
- *Fantasías y parodia. La subversión del texto narrativo en «Las crónicas del sochantre»*. Rev. Monográfica, 14, 1-9. 1987.

- Alvaro Cunqueiro: os artificios da fabulación*. Vigo. «Galaxia», 1991.
- FERRACUTI, G. *L'immaginabione, elemento centrale della poetica di Alvaro Cunqueiro*. «La vie galiega al fantestico», Perugia, 1981.
- MÉNDEZ FERRÍN, X. L. *De Pondal a Novomeira*. Vigo. Ediciones «Xerais», 1984.
- GONZÁLEZ GARCÉS, M. *Poesía gallega contemporánea*. Barcelona. Plaza y Janés, 1974.
- HERRERO INGELMO. V. Hom.^s
- LEDO ANDIÓN, M. V. Hom.^s
- LUJÁN, Néstor. Prólogos.
- LOSADA, Basilio. *Poetas gallegos contemporáneos*. Barcelona. 1972, e Hom.^s
- MARTÍNEZ TORRÓN, D. *La fantasía lúdica de Alvaro Cunqueiro*. Coruña, ed. do Castro, 1980. V. Prólogos.
- MARTUL TOBÍO. V. Hom.^s
- MESSINA, Nicoli. V. Hom.^s
- MÍGUEZ BEN. V. Hom.^s
- MOLINA, César A. V. Prólogos.
- MONTERO DÍAZ, Santiago. V. Prólogos.
- MONTES, Euxenio. V. Prólogos.
- MONTERO CARTELLE. V. Hom.^s
- MORÁN FRAGA, C. C. *O mundo narrativo de Alvaro Cunqueiro*. Tese da licenciatura. Facultade de Historia da Universidade de Santiago, V. Hom.^s
- MORENO, M. V. e X. RÁBADE. *Literatura século XX*. Vigo. Galaxia, 1980.
- NOIA CAMPOS. V. Hom.^s
- ODRIOZOLA, Antonio. V. «Bibliografía», Prólogos e Hom.^s
- PALOMO, M.^a del P. *Alvaro Cunqueiro: Vida y fugas de Fanto Fantini*. «El comentario de textos», n.º 2. Madrid, 1974.
- PIÑEIRO, R. V. Hom.^s
- POZO GARZA, Luz. V. Hom.^s
- QUEIJA, Michael Thomas. *Alvaro Cunqueiro en la literatura gallega*. Tesis, Universidad de Salamanca. Fac. de Filología, 1988.
- QUIROGA, Elena. *Presencia y ausencia de Alvaro Cunqueiro*. Discurso de ingreso en la R. Academia Española. Contestación de Rafael Lapese, Madrid. Artes Gráficas, 1984.
- RISCO, Vicente. V. Prólogos.
- RICCI, G. *Cunqueiro, poeta*. «Facoltá di Lingua e Letteratura straniera», Udine, misc.º 3. 1974.
- *Celtismo e magia nell'a opera di Alvaro Cunqueiro*, 1971.
- RÁBADE VILLAR. V. Hom.^s
- RODRÍGUEZ FER. *Poesía galega. Crítica e metodoloxía*. Vigo, ed. Xerais, 1989. V. Hom.^s
- RUF CARBALLO, X. V. Prólogos.
- TARRÍO VARELA, Anxo. *Alvaro Cunqueiro ou os disfraces da melancolía*. Vigo. Galaxia, 1984.
- *Literatura gallega*. Madrid. Taurus, 1982.
- TORRES, Xohana. V. Hom.^s
- TORRES QUEIRUGA. V. Hom.^s
- TORRENTE BALLESTER, G. *Historia de la Literatura Española Contemporánea*. Madrid, 1956, e Hom.^s
- VARELA, J. L. Arts.
- VARELA BARREIRO. V. Hom.^s
- VARELA JÁCOME, V. Hom.^s
- VÁZQUEZ FREIRE, M. *Alvaro Cunqueiro*. «Monografías» n.º 5. Servicio Municipal de Educación, Concello da Coruña, 1988.
- VIÑA LISTE. V. Hom.^s
- XOVE. V. Hom.^s

PROLOGOS E GLOSAS

O conxunto das glosas dos prologuistas de Cunqueiro e das que insertaron cartas ou engádegas ás súas edicións compón unha aportación senlleira para afondar no coñecemento da súa obra. Compre lembra-los nomes de:

- XOSÉ M.ª ALVAREZ BLÁZQUEZ. *Arts.*
GIOVANNI ALLEGRA. *Cronache di Maestro di coro.*
R. CARBALLO CALERO. *La otra gente.*
CARLOS CASARES. *Obra completa, Narrativa.*
X. CASTRO GONZÁLEZ. *Herba aquí e acolá.*
FRANCISCO FERNÁNDEZ DEL RIEGO. *Tesouros novos e vellos e Obra completa. Semblanzas.*
FILGUEIRA VALVERDE. *Autopoética, 1991.*
MANUEL FRAGA IRIBARNE. *Lugo*
DOMINGO GARCÍA SABELL. *Escola de menciñeiros.*
NÉSTOR LUJÁN. *Las crónicas del Sochantre. Fábulas y leyendas de la mar.*
DOMINGO MARTÍNEZ TORRÓN. *Las mocedades de Ulises.*
CÉSAR A. MOLINA. *Antología poética. Los otros caminos. Tesoros y otras magias.*
EUXENIO MONTES. *Elegías y canciones.*
SANTIAGO MONTERO DÍAZ. *Somas de caridades.*
ANTONIO ODRIÓZOLA. *Laude da camelia.*
VICENTE RISCO. *Merlín y familia.*
XOÁN ROF CARBALLO. *Tesouros novos e vellos.*

HOMENAXES

- «*Grial*». Número 72, dedicado ó Homenaxe a Alvaro Cunqueiro. 1981. Contén traballos de García Sabell, Carballo Calero, Fernández del Riego, Torres Queiruga, Rodríguez Fer, García Bodaño, Luz Pozo, Xohana Torres, Carlos Casares, Torrente Ballester, E. Alvarez Blázquez, X. e H. Rábade Villar, X. Chao Pego e Antonio Odriozola.
- *Homenaxe a Alvaro Cunqueiro*. Facultade de Filoloxía. Universidade de Santiago de Compostela, 1982. Contén. Estudos literarios de VIÑA LISTE, MONTERO CARTELLE, VARELA JÁCOME, MARTUL TOBÍO, MÍGUEZ BEN, I. GONZÁLEZ, NICOLÒ MESSINA, HERRERO INGELMO, NOIA CAMPOS, MORALEJO LAGO, e análises filolóxicas de GONZÁLEZ GONZÁLEZ, ALVAREZ BLANCO, VARELA BARREIRO, XOVE, FERNÁNDEZ REI, M. BREA, e unha entrevista de MORÁN FRAGA.
- «*Coordenadas*», n.º 2, Santiago. Artigo de C. BALIÑAS, J. M. CASTROVIEJO, M. LEDO ANDIÓN, Basilio LOSADA, A. ODRIÓZOLA, R. PIÑEIRO.

- *O mundo de Cunqueiro*. Extra de «A Nosa Terra», Vigo, 1984.
- *Alvaro Cunqueiro. Una fotobiografía*. Textos de FERNÁNDEZ DEL RIEGO, ARMESTO FAGINAS, ALVAREZ CÁCCAMO, GONZÁLEZ MILLÁN. Xunta de Galicia, Edicións Xerais. 1991.
- *Autopoética* de ALVARO CUNQUEIRO (1936). Intr. de FILGUEIRA VALVERDE. Hon. do Consello de Cultura Galega. 1991.

Outros números especiais dedicados a Cunqueiro por «Nordés» (Coruña); «Amencer», Mondoñedo; «Aturuxo» (Ferrol), «Faro de Vigo», etc. Cando entra en prensa este folleto a Xunta de Galicia, Universidades, Corporacións e prensa dispoñen novas publicacións sobre a vida e a obra do noso grande escritor.

TESOUROS NOVOS E VELLOS

DO DISCURSO DE INGRESO

feito na EXONERACÃO, 21 abril 1961

Fragmentos

TRES DISCURSOS DE ALVARO CUNQUEIRO

NA

REAL ACADEMIA GALEGA

Talvez que ser os maiores poetas galegos do século XX, Alvarounqueiro e Paul
Academiario Galego, que levou a cabo a fundación da Real Academia Galega. Poeta
que todo o mundo sabe e que todo o mundo admira. Poeta que representa a voca-
ción literaria e un profundo amor á pátria galega e á súa lingua. Non só
con el que podemos aprender a escribir, sen que con el podemos aprender a ser
poetas, que sempre levará sempre consigo a súa lingua por pertenceren
a ela, que é a súa vida, a súa existencia, a súa identidade que se non
fora non deixara de ser o mesmo.

LIBRARIAS DE NOME GALEGAS

Veño, e veño a lembrar outra vez na casa de Ramón Cabanillas
de Cambados, o grande e agraciado cantor, a toda a xente galega vivente
potente, mozo novo, o dono e señor de estalarias e da profección, her-
deiro da súa, súa herança e súa lingua. Deixámonos ben da miña pro-
fesa e do que se perde. Hoi no grande poeta, Cantor e pai de
lingua propia, profundamente fresca como herba de brasa. Cantor de
cantos, de letras, de amadores, de marilletes, de labregos, de mu-
diños, de reis, de viros, de pibicinos, o mar, o mundo e esperanza hu-
mana nos seus poemas. Era un poeta dunha calidade real anterior de
que agora se leva. Foi o derradeiro entre os grandes poetas galegos
de usar pra el a poesía pura real, espontánea, propia e real
estilizada. Deulle o seu pobo, o seu tempo, o seu mundo, o seu
sentido e a súa vida. E foi un poeta dunha calidade real anterior de
que agora se leva. Foi o derradeiro entre os grandes poetas galegos
de usar pra el a poesía pura real, espontánea, propia e real
estilizada. Deulle o seu pobo, o seu tempo, o seu mundo, o seu
sentido e a súa vida.

- *Os discursos de Alvaro Cunqueiro* (1971) edit. de Fernando Porteiro. Casa de Galicia de Colónia, Colónia, 1971.
- *Alvaro Cunqueiro. Das Poesías á Terra de Valdeón del Bierzo*. Anuario de Estudios Atlánticos, Vol. 17, No. 1, 1971.
- *Alvaro Cunqueiro* (1971) edit. de Fernando Porteiro. Casa de Galicia de Colónia, Colónia, 1971.

Os discursos de Alvaro Cunqueiro, editados e traducidos por Fernando Porteiro, aparecerán en volúmenes separados. O primeiro deles, *Os discursos de Alvaro Cunqueiro*, editados por Fernando Porteiro, aparecerá en breve na colección «Xunta de Galicia» da editorial Galaxia. Os discursos de Alvaro Cunqueiro, editados e traducidos por Fernando Porteiro, aparecerán en volúmenes separados.

TRES DISCURSOS DE ALVARO CUNQUEIRO
NA
REAL ACADEMIA GALEGA

Nesta breve «escolma» mantense sempre a grafía empregada por Cunqueiro tal como aparece nos orixinais e nas edicións.

TESOUROS NOVOS E VELLÓS

DO DISCURSO DE INGRESO

leído en MONDOÑEDO, 21 abril, 1964

Fragmentos

Señores académicos:

Teñen que ser as miñas primeiras verbas de agradecimento á Real Academia Galega por terme chamado a ocupar nela un escano. Penso que todo o máis que se puido ver en min foi unha apaixonada vocación literaria i un profundo amor ó país natal i á súa fala. Non sei non en qué medida poderéi colaborar nas tarefas de tan ilustre corporación, pro quero dicir agora mesmo o meu orgulo por pertencer a ela, que é, sin dúbida, a máis comprida das fogueiras que na nosa terra non deixan ó lume morrer.

LEMBANZA DE RAMÓN CABANILLAS

Veño, a máis, a sentarme entre vós no canto de Ramón Cabanillas de Cambados, o grande e sagro cantor, a voz que os galegos tivemos perante moitos anos, o dono e señor do entusiasmo e da profecía, bardo, en fin, niste lonxano e verde fogar. Decátome ben da miña probeza e do que se perdéu. El foi un grande poeta. Cantóu o país seu na lingua propia, perpetuamente fresca como herba de braña. Cantóu os santos, os héroes, os amadores, os mariñeiros, os labregos, os meniños, as rosas, os viños, os piñeiros, o mar, e tamén a esperanza humán i os seus ensoños. Era un poeta dunha calidade máis anterga do que agora se leva. Foi o derradeiro entre os grandes poetas galegos en usar pra dicir a poesía voces casi sacramentaes, modos solenes e vaticinios. Díxolle ó seu pobo fermosos cantos, unhas veces irados, outras entusiasmados, e tamén íntimas confesiós de corazón a corazón, e sempre pasmando a todos coa beleza descuberta no asio, na

roseira, no vento, no pinar de Tragobe fungador, ou no silencio, coma un sono de pombas, do seu Cambados. Servíu fidelmente, e coma verdadeiro home e verdadeiro poeta, admirándose il mesmo, homildosamente, de que fose un vaso tan cheo de canto e de revelación.

Un grande sabio do noso tempo, o Pai Teilhard de Chardin, diz que cando no Xénesis lemos que Deus fixo o home de lama terrea, de terra, que hai que entender que o fixo da terra que houbo deica o home: os bosques, os paxaros, as follas secas, as bestas, os grans que podreceron, os ventos que foron, a neve, os luares, as longas seráns de sol... Cando na terra nosa nace o poeta Ramón Cabanillas, hai que entender que xurde de tódolos séculos nosos, das sementeiras i as colleitas, das choivas e dos veráns, dos mortos e das cantigas, do pan e do lume, do viño e das dornas, das oraciós nos labres e das rosas, da esmolos e dos ensoños, das máis briladoras luces do espírito e das verbas do probe que pide por Deus a boroa nosa de cada día. Todo o que foi de nós, todo o que é de nós, todo o que será de nós, fíxose home na pequena terra que nos foi dada ós galegos. Enchéuse iste home, Ramón Cabanillas, de luz e cantou. A poesía é a meirande das certezas, i é por iso que pode alentar nela toda a esperanza futura, todo o porvir dun pobo. Home libre, Cabanillas dixo as certezas galegas, as pasadas, as presentes, as futuras. Puxo a sede das bocas galegas no viño perciso. Puxo a fame das almas galegas no terrón xusto. Dixo por toda a nación sí e non, coma Cristo nos ensiña. Envellecéu a carón da fogueira por il acesa, e finóuse pra que todos chorásemos unha dura, triste soedá.

Pro no fardelo da poesía galega fican para sempre os versos seus, gaitas eternamente novas, que endexamáis cobrirá o pó. Non é de min o facer historia e crítica literaria, senón porme a escoitar nos ventos que pasan, nos ventos da terra e no vento mareiro, as verbas que Ramón Cabanillas encantou, poeta con Galicia ó fondo. Chamáronlle Poeta da Raza porque a poesía de Cabanillas é unha das verdadeiras riquezas nosas, unha das luces briladoras da estrela que a xente galega leva na fronte na hora de mencer.

GALICIA, PAÍS DE TESOUROS

Galicia é un país de tesouros, escusados nos castros, asolagados nas lagoas, enterrados aquí ou acolá, e cáseque sempre ben gardados por mouros, enanos, xigantes, fadas, cobras... Son os que se chaman encantos.

Eu fun mui tentado, dende rapacete, a inquerir sober tesouros, que no meu val natío hai varios, e por outra parte aquela é terra de achádegos de ouro, como na Recadieira, e teño ouvido moita novedá, i aínda fun unha vegada á coroa do Castro de Riotorto a ver si saía tocando o corno un mouro vestido de amarelo, que din que garda alí dous bois de ouro, que serán pra quen seipa as verbas que os fagan botar a andar. Son nove i en verso. Xa de mozo e de home lin todo o que puideren, dende os textos ciprianillos hastra Risco, dende Mansikka cos tesouros dos eslavos hastra Louis Ginzberg cos dos xudeos, i a Peake i a Fleure, e Róheim, entre outros. Pro eu quixera neste discurso esquencermes de toda erudición, que sempre como miña sería probe, e decir sinxelameste cómo se foi faguendo no meu maxín, sumando ás noticias galegas as recibidas de tan diversa parte, a idea do tesouro, i o retrato dos que o gardan, dos que o atopan e dos que, finalmente, se fan con il. A miña intención derradeira sería responderme que é o que pensa e fai un galego posto diante dun tesouro, xa desconfiado, xa maravillado, ousando ou temendo, créndo ou descrendo, e pra isto, dado o meu xeito, ren millor que fabular diversas historias, nas que a xente de nós toma tratos con tesouros.

CREER NOS TESOUROS COMA SERES VIVOS

A miña idea primeira é que un tesouro e coma unha persoa viva, coa súa memoria i a súa vontade. Eu non séi si é certo o que lín en lady Gregory de que houbo un tempo en que tódolos tesouros do mundo eran dun soio home e que ístes, cansos dil, fuxiron i escondéronse nuns lados e noutros, e pra non ser atopados pagáronlles ós magos do país pra que os encantesen. O fío da vida do tesouro pende de que se desfaga iste encanto ou non. Si se desfai, o tesouro deixa de selo e convírtese en ouro propio, i o que o desfixo pódeo levar prá casa. Téñense dado casos de tesouros que pasaron de ouro a cinza, é decir, que desveado o segredo que os defendía, morreron. Os tesouros danse entre iles nomes, i ás vegadas abonda con saber o nome do tesouro pra que íste se libre a quen o dice. Tamén sí o tesouro pode consistir nunha verba, poño por caso no nome segredo dun reino ou dunha cidade, i entón o que sabe ise nome faise dono daquel reinado ou daquela vila. Francia, Roma, Toledo, París, teñen nomes segredos, que foron mui buscados.

Hai tesouros que tódolos anos teñen que xantar e beber algo. Eu teño ouvido dun tesouro no Valedouro que estaba gardado por un

enano que gastaba pucha colorada, i o enano tiña que manter ó tesouro con sangue de ovella, aínda que noutro tempo o mantiña con sangue de home, co cal estaba sempre relucinte. Os do país cansáronse de darlle ovellas ó enano, que non llas quería pagar, i un de Budián que sabía ler i escribir puxo nun papel selado que se negaban a aquela renda, i o enano ó ledó tívose que conformar, porque a negativa iba por escrito e levaba unha firma. O enano marchóu do país co tesouro, pro esquecéuselle unha tixela de ouro, que a repartiron entre os veciños. P. W. Joyce conta dun tesouro de Irlanda que adoeceu coa fame que pasaba, i entón saíu ós camiños a pedir esmola de pan e vianda, que non quería cartos; andaba en veste de soldado coxo, e nunha boda bebeu tanto que se descubreu, decindo que era un tesouro e que tiña os osos de ouro. Matárono cortándolle a cabeza, e debaixo da pel do corpo era todo moeda inglesa misturada cunha terra branca, i un sabio que estaba alí dixo que si o deixaran a il que o prendería i o cebaría, e que despoixas cando o matese que sería todo ouro por dedrento. Os da Casa Grande de Irdade atoparon un tesouro, e por iso son tan ricos, poñendo xarras de viño no monte, pola noitiña. O día seguinte iban ver e sempre estaban cheas, hastra que un día atoparon unha valeira. Cavarón alí e deron cunha cova no que había unha vella tecendo. O tear era de ouro. A vella dixo que ela non bebera o viño, que fora o tear. Os da Casa Grande dixéronlle á vella que o viño había que pagalo, e fixéronlle sete contas, de xeito que a vella non tivo outra saída que pagar co tear. A vella falaba castelán i as súas contas non lle saían porque as botaba polos dedos e na man dreita faltáballe un e non se decataba. Esta historia contábaa o menciñeiro Pardo das Pontes.

Os tesouros están sempre escondidos, o que non quita que se boten polo mundo adiante, ás vegadas por axuntárense uns cantos e faguer cortes. Entón preside o tesouro máis antigo, que é un que está formado por coroas de ouro.

Si ún atopa un tesouro no camiño, pode cegar co brillo. Os Grimm falaron cunha vella que coñecera a un home que cegara porque se puxo a mirar cómo se metía nunha lagoa un tesouro, que era unha rede chea de grandes pedras de ouro, pro tiña pes e pernas de home.

Diterico de Berna tiña un tesouro que somentes il podía ollar, que os demáis cegaban coa luz que botaba. Cando Diterico cambiaba o tesouro de lugar, ou quería recontalo, avisaba que tódolos do seu reino se tapesen os ollos. Diterico chamaba ó tesouro, i éste viña coma un can, e deitábase ós seus pes.

O máis do tempo os tesouros pásano durmindo, confiados na gar-

da que teñen e no encanto. Que os tesouros cando durmen roncan, seiно por unha historia dun de Chacín, na terra de Miranda, quen se fixo amigo dun mouro que gardaba un tesouro nun castro, e cando chovía o mouro sacaba paraugas. O mouro, que era pequenecho e vestía de colorado, baixaba ó prado i axudaba a segar na herba i a subila ás angarellas do burro. Rematóu confesándolle ó de Chacín que era gardador dun grande tesouro que estaba nunha cova, no castro, e que andaba algo libre porque o tesouro, pasaba sete anos durmindo. O de Chacín pidiulle ó mouro que lle deixase ollar o tesouro, i o gardador, mui rogado, consentíu. Eran sete fogazas de ouro, unhas derriba de outras, i a do cumio tiña boca, por onde alentaba e roncaba. Arredor do tesouro había ósos humáns. Os ronquidos do tesouro eran fortes e seguidos. O de Chacín asustóuse, pro o mouro díxolle que non tivese medo, que ó tesouro somentes o espertaban sete palabras. I o propio mouro xa se tiña esquencido delas. Pro íste é outro ponto.

Os tesouros están separados entre sí por nove leguas, i os arábigos aseguran que onde hai un tesouro que hai sempre auga fresca, sendo ista unha imaxinación muito deles, que engaden que si ún atopa un tesouro no deserto, se non houbese auga que beber naquela comarca, que o tal morrería coa sede i o tesouro ficaría no seu escondite, i o que queren os tesouros é ser atopados e gastados.

AS COVAS

As covas nas que están os tesouros non foron feitas por eles. Fá-lase de algún tesouro que andivo medio mundo buscando unha comodidá, e de outros que se meteron en covas de serpes, tratando con ístas, que quedaron por gardadoras. As cobras durmen enroscadas no tesouro, e de fregarse con el rematan tendo a pel de ouro, como a cobra de Cuagh, que se puña nas penas do outeiro e cantaba, i os mozos do país tomárona por unha infanta encantada, i a cobra matóu a moitos. Na Terrachá, en Amide, contan que había unha cova que gardaba un tesouro de dúas arrobas de ouro, i a cova tiña unha saída ó río da Azúmara —que por alí vai canso entre abidueiras en procura do Miño farto—, e que a cobra matara a un mouro vello que era o garda do tesouro, i ela puxérase por ama. A cobra asubiaba, i entón a pedra que estaba diante da cova arredábase. Un de por alí adeprendéu o asubío da cobra, i un día en que ísta saíra a un viaxe asubióu e franqueóuselle a entrada á cova e chegou deica onde estaba o te-

souro, que era un caixón cheo de ouro. Unha voz coma un trono berróu:

—*Mirarás y no me tocarás!*

O paisano tivo medo e fuxiu. A xente da súa aldea non lle creía que estivera onda o tesouro, pro il decía que o cheirasen e cheiraba a niño de cobra, e por muito que se lavaba non se lle iba o cheiro. Tiveron que darlle fretas con sal e con auga bieita.

En diversas historias fálese de que para chegar a onde está o tesouro que hai que baixar sete escadeiras mui esbaradizas, i algúns tesouros están detrás dunha porta que se abre con soio mandarillo, ou decindo unha palabriña do revés. Nalgunha parte lín que en Westfalia había un tesouro nun pazo soterrado, e que a cámara do tesouro tiña porta con fechadura, e pra abri-la había que meter nista unha verba máxica, que tiña forma de chave. Nisto de darlle ás verbas forma de cousas quenes máis trunfaron foron os magos xudeos, facedores de «golem», i as bruxas de Irlanda, aínda que ístas o que millor sabían era facer con verbas os caldeiros en que despoixas fervían os caldos máxicos; coma, por exemplo, a bruxa da historia de Taliesin.

Nas covas en que están metidos os tesouros non entran nunca a luz. Unha vez as chuvias levaron terra nun outeiro, e quedóu ó ar a cova en que xacía un tesouro, i o tesouro tivo vergonza de que o visen —vergonza ou medo; non se sabe—, e pra taparse deixóuse medrar unha longa barba, na que se involucou. Conta isto Mansikka. Por iso digo eu que os tesouros son xente viva. Outro tesouro pediulle a ún que o tiña atopado que nono puxera nunca ó sol e que se deixara polas noites alumar por il. O tesouro era unha vara de ouro, i o que se fixera dono dil saía pola noite oscura con aquel raro compañeiro, i a vara alumaba i á súa luz víase todo o ouro que había polo mundo, que é muito máis do que se pensa. Especialmente está nos altos e debaixo de carballos mui vellos.

Eu teño pra min que os gardadores de tesouros —mouros, enanos, vigantes, fadas, cobras—, no son máis que gardadores e non son donos do tesouro, nin foron eles quenes o esconderon e inventaron o encanto, e desfeito iste i entregado ó tesouro, quedan probes e videntes. Teodoro Storm conta dun enano que gardaba un tesouro nunhas penas a carón do mar, e tiña que darlle os sacos de ouro e pedras ricas a quen lle falese nunha lingua que il nunca tivera ouvido. Veu un probe que era tatexo e falóulle, i o enano créu que aquela torpeza era unha fala nova e deulle o tesouro. O enano quedóu sin emprego e collérono uns frades veciños por cazador de ratos no faiado do mosteiro, mester no que se daba muita maña. O enano sabía que ha-

bía outros tesouros no país, pro non se lembraba ónde estaban soterrados nin de quen os gardaba.

AS FADAS

As máis das fadas están gardando os tesouros en figura de vella fea, os ollos pitañosos, sin dentes, coxas, vestindo roupa remendada e cocha, e dan o tesouro a quen lles dea un bico na boca. Entón aparecen no seu natural fermosísimo, como se lle apareceu a Niall, o máis novo dos fillos de Eochaid, a vella da fonte. Ista historia coñéceuna Chaucer. A vella trocouse na máis fermosa doncela do mundo: dentes como pérolas, ollos grandes e rexios, a boca roxa coma o froito do freixo.

—¿Quén eres?, preguntoulle il.

—O Poder Real son eu, dixo ela. Rei de Tara, eu son o Poder Real. Vai cos teus irmáns e leva contigo a auga. De oxe en adiante pra ti e prós teus fillos ha ser para sempre o reinado e a forza suprema. E así como pirmeiro me viches fea, brutal e cheirenta, i ó final fermosa, así é o poder real, porque sin batallas e sin terribes liortas non pode ganarse, pro despóis, aquel que é rei, non importa de qué, amóbase sempre xentil e fermoso.

Pro aquí o tesouro era dunha calidade moral. Campbell no seu libro, «O héroe das mil caras», adícalle un precioso capido.

Outras veces as fadas están en toda a súa fermosura gardando o tesouro, i en moitas ocasiós o encanto pende en que o que chega a onde está o tesouro ten que decir qué quere millor, si o casamento coa fada ou o tesouro, e si di que o tesouro, a fada desaparez da súa vista i o avaricioso non atopa o tesouro por muito que o procure. Pro si prefire a fada i o seu amor a tódalas riquezas do mundo, entón faise co tesouro i algunhas veces tamén casa coa fada. Outras veces, coma na saga de Nyaggur, a fada é a morte, i o mariñeiro feito rico co achádego do tesouro, morre na noite de bodas.

Na imaxinación dos gaélicos a fada non pode decir a ninguén o seu nome, porque entón perde tódolos seus poderes e virtudes, i envellece como compre ós anos que ten. As fadas non son inmortás, e Gwyddyan sabía onde estaban enterradas as fadas de noutrora e díxollo a Lah O'Nagha, quen camiñou perante sete anos deica chegar a aquel val sombrizo. Lah quería pedirlle á fada Moreah que lle dese o anelo de ouro que lle tiña prometido unha vez que se lle apareceu

nun camiño, a víspera dunha batalla. Lah berróu pola fada i en anoitecendo ísta comparecéu e dóulle a Lah o anelo. Co anelo na máan esquerda, Lah podía ollar todo o que pasaba en cen leguas á redonda. Quixo mirar a súa casa, e véuna arder coa súa muller dentro. Quixo saber do seu fillo primoxénito, e tivo que ver cómo a súa nao se perdía nunha terríbel tempestade i o ledo campeón afogaba. Entón Lah, levantando a voz, queixóuse:

—¡Ai, quén son eu!

O anelo falou entón e díxolle a Lah:

—¡Olla pra ti mesmo!

Lah miróuse e veu que estaba morto. O anelo era unha peza preciosa do tesouro dos vellos reises do país, que chegaran polo mar. Lah ficóu para sempre no val en que están enterradas as fadas.

Das fadas de que ouvin falar en Galicia, gardadoras de tesouros, sábese que as máis son fiadoras, e sempre están nas mañanciñas de cedo, que é cando millor se ven, co seu fuso i a súa roca na raiola primeira do sol, i adoitan cantar cantigas que ninguén, por muitas veces que as escoite, pode adeprender. Eu preguntéi a varios por qué non se poden adeprender as cantigas das fadas e nunca me souperon responder.

De fadas non se sabe moito. Nun libro de Mme. Verneuil dise que lle teñen medo á noite. Un pode ter no seu poder unha fada si consegue, por exemplo, quitarlle os zapatos, ou botar cinza derriba da súa sombra, que entón as fadas choran e piden perdón, e rescátanse con pedras preciosas dos tesouros que teñen nos seus pazos, especialmente esmeraldas. A esmeralda é a pedra das fadas. Prós exipcios era a pedra dos amantes; pedra da esperanza, tamén; pedra da primaveira, en que todo verdez. Dícese que está dotada dunha potencia maravillosa, e que cura as doencias dos ollos e concede ós corazóns a paz i o amor.

Nas léndas de Melúsina cóntase que as fadas poden ter fillos, pro hai que arroubarllos tan axiña como nacen, porque pode darse o caso de que a fada os queira xantar. As fadas poden sere a un tempo terríbeles e beninas, e Campbell compara a Viviana coa Nai Cós mica —a Nai Cós mica de Dakshineswar, en cuio templo era sacerdote o grande místico hindú do século pasado Ramakrishna—. Forza cósmica, a totalidade do universo, a armonía de tódalas parexas de contrarios, «combinando maravillosamente o terror da destrucción absoluta con unha seguridade impersonal, pro materna. Por outra parte era o río do tempo, a fluidez da vida, a deusa que crea, protexe e des-

truí. O seu nome e Kali a Negra, i o seu tido, A Barca Que Cruza O Mar Da Eisistencia»... Unha serán tranquiá, Ramakrishna veu cómo unha muller fermosa saía do Ganges e se dirixía ó campo en que il estaba meditando. A muller estaba pra parir un neno. Nun instante o neno nacéu i ela deulle de mamar con muito amor. Despois, nun pronto, trocándose nun ser horripilante, rompéu o neno en anacos e púxose a roer néles. Así que xantóu todo, volvéu ó Ganges, no que asolagóu. Ista visión do místico non sorprendería ren a quen soube-se as historias melusinas ou lése do mundo das fadas na xa citada saga de Nyaggur.

Do que eu sei das fadas galegas é que son seres dunha leda infantilidá, i os tesouros que gardan danos a máis das veces porque ben lles peta a ún que non se sabe por qué lles caíu gracioso. A un pastorcete a fada de Rececende deulle os novelos de ouro que estaban no castro soio porque lle dixo que non vira outra señora coma ela. Outra fada pagaba con mazás de ouro as mazás que lle traguía un carboeiro. Finalemente outra fada, na Terrachá, pedíulle a un mozo que estaba nun pasteiro coas vacas, que acudise a que se mirase no seu espello. O mozo miróuse i entón o espello da fada quedóuselle co alento, según me contaron. O mozo comezou a enfraquecer i a pouco morréu, pro denantes de finarse dixo que o mataba a fada, que a parte dil que ficara no espello deitábase coa belísima cada día. Un irmán do morto foi ó pasteiro e púxose a maldecir á fada, i entón ista mandóulle unha presada de ouro, pra que calese. Ista é unha historia parecida á de Buldr, na que a fada colléu das augas do río a imaxe do fermoso rei e levóuna prá súa casa, onde casóu con ela. Buldr adoecéu dun mal non sabido e morréu, e cando o foron a enterrar non atoparon o seu corpo na cama. Un can que tiña pasaba os días ladrando diante dunha cova, ios irmáns de Buldr foron alí i entraron nas trevas, e no fondo, nunha cámara de ouro, estaba a fada con Buldr amante. A fada díxolles que si Buldr saía da cova que volvía a morrer, e que llo deixasen, que lles daría tódolos tesouros dos montes cuios nomes soupesen. Os irmáns da Buldr fixéronlle a íste sete preguntas, faláronlle da súa nai e do seu reino, dixeron os nomes dos seus cabalos e das suas espadas, e Buldr nin volvéu a cabeza. Como Buldr estaba noutro mundo, os irmáns dixeron que querían os tesouros, i a fada deullos. Os irmáns de Buldr taparon a entrada da cova con dúas grandes pedras, e mataron o can pra que non ladrase máis, que llo pedira a fada.

Tamén teño sabido que pode acontecer que unha fada entregue un tesouro a un home, e pasa tempo i un día calisquer o tesouro desa-

parece, por mui gardado que esteña, e quizaves seña a fada que volve por íl, arrependida de telo dado. Xente inqueda e ciuamosa, pouca fe se pode ter nela. No Viveiró, na Moureira, houbo unha fada i ás veces amosábase por entre unhas penas i a quen pasaba decialle:

—¡Cóntame unha mentira que che hei contar outra meirande!

E sempre ganaba a fada. Si perdese, tiña que marcharse do país e deixar abertas as portas da súa casa, que estaba chea de ouro.

OS MOUROS

Xente máis seria son os mouros que ficaron cos tesouros dos seus. Teño preguntado qué facían os mouros cando por ben ou por mal lles quitaban os tesouros, e ninguén me soupo contestar. Os mouros son xeneralmente vespertinos e cando se lles ve é á hora de entre lusco e fusco, e sempre andan coa cabeza cuberta i as máis das veces cun bastón namán. Teñen barba e si quixeran berrar oíáselles a cinco leguas. Os tesouros dos mouros están en sacos, ben atados, i un home de Valcarría que atopou un tesouro dos mouros, perdeu cáseque un ano en desatar o saco, que a amarralla tiña máis de mil nós. Cando a tivo desatado apareceron os mouros, pro non lle fixeron nada, que lle pediron permiso pra contar o que había no saco. Contárono e fóronse. No saco había anelos, un peite de ouro, alfinetes de prata, colares i unha pedra moura.

Non séi ónde, un home caíu nun furado no monte i atopouse no fondo dunha cova. Nunha pedra había sete cousas de ouro, que cabían todas na súa monteira. Cando estaba enchendo a monteira apareceu o mouro con toda a súa barba.

—¿Queres quedarte no meu canto?, preguntóulle o mouro ó home.

—¡Quero irme prá miña casa con iste tesouro!, dixo o home.

O mouro díxolle que estaba sin amo e si o quería levar consigo. O home dixo que non, que soio quería o tesouro, e botouse fora. I o mouro quedouse no seu sitio e non lle fixo nada. Pasados días o home arrepintiuse do que fixera e levóulle ó mouro unha xerra de mel i uns zocos, que vira que o mouro estaba descalzo. O mouro agradecéulle o agasallo e díxolle ónde había outros tesouros. O home vendeu os tesouros en Lugo e fíxose mui rico.

Teño entendido que os mouros dan os máis dos tesouros que gardan a quenes seipan unhas certas verbas, ou a quenes saquen unha adiviñanza, i o que parez seguro é que si alguén atopa un tesouro que garda un mouro, que íste daio sin máis e non fai forza algunha

por retelo. En Irlanda pasa o mesmo cos xigantes vellos, que aínda se aledan de que lles quiten os tesouros que gardan i axudan a que nes os atopan a levar o ouro, e logo si un que atopóu un tesouro gardado por un xigante regala a iste cunha das pezas dil, un peite ou un colar, o xigante dalle as gracias e vólvese contente para a súa morada. É decir, que namentras o xigante é gardador do tesouro, non pode tocar a nada dil. Non séi si pasa o mesmo cos mouros.

OS ENANOS

Os enanos teñen que sere algo diferentes dos mouros, aínda que algún tesouro está gardado por enanos mouros. Os enanos parecen desconfiados e bulrentos, e cando falan con alguén queren que os aseñoreen, i eles póñense nun alto pra non parecer tan pequenos. Están sempre mui vestidos de colorado, verde i amarelo e na fala parece que estiveran cacarexando as galiñas. Algúns dos enanos son músicos, e saen entre as penas que hai onda súa cova tocando a viola, ou a corneta, ou o tambor. Nunca ouvín dun enano que toquese a gaita. Non é doado quitarlle un tesouro a un enano. Un home de Meira falou cun enano que estaba no outo de Vilares i o enano díxolle que alí había un tesouro, que sería pra quen contestase unhas perguntiñas. O meirés foi a Lugo buscar un abogado pra que viñese con il a Vilares, i o abogado dixo que iba, coa condición de partir o tesouro en tres partes, unha pró home, outra pra il i outra pró código das argalladas, no que tiña que estudar unha semán inteira. Pasada ista foron a Vilares i aparecéu o enano acolá enriba. O abogado díxolle que fíxese as perguntiñas, pro o enano xa as tiña esquecido, que as perguntiñas eran en latín. O abogado díxolle que había que pagar os gastos do viaxe, i o enano, tras moitas voltas, entregóu unha onza... Cáseque todos aqués con quen teño falado coidan que os enanos non son do país, e Rego de Bouzas díxome que había un libro no que se contaba que os enanos viñeran a Santiago i eran corenta e sete, i entón un bispo que había díxolles si querían quedarse en Galicia gardando os seus tesouros, i os enanos, que eran mui probes e traguían fame, responderon que sí. O bispo levóunos un por un a onde tiñan que montar garda, e deixoulles comida da millor, que nunca se lles acaba e sempre está quente. O bispo díxolles que había de volver un día a buscar os seus tesouros e que llos tiveran ben limpos.

—¿E de ónde viñan os enanos?, pergunteille a Rego.

—De lonxe, contestóu.

Co cal quedóu todo acrarado.

Outros din que os tesouros que gardan os enanos son o froito dun grande roubo que houbo en Roma. Eu lembreime, ó ouvir isto, do que conta Graf no seu libro. «Roma na memoria e na maxinación do Medioevo», daquil mago que chegou unha noite a Roma voando dende Aquisgrán, e decindo esconxuros e versos máxicos obrigóu a tódalas riquezas escondidas nos cháns de Roma e no río Tiberino a amontoarse, i enchéu con elas oitenta pelexos de boi, i uns enanos que tiña por criados, e que viñeran fusquenllos polos camiños á Cidade Eterna, leváronos a costas ó país do mago. I entre as riquezas estaba o pe de ouro de Virxilio, o escano de prata de Augusto, i unha cabeza de muller, de ouro, que falaba, e que tamén era de Virxilio, na tradición medieval mago famoso. Eu penso que debe de haber unha lenda mui divulgada sober do roubo de Roma, porque en «The Kiltartan History Book», de lady Gregory, en «The Legends of Jews», de Ginzberg, i en «Mitos e folklore de Irlanda», de Jeremiah Curtin, entre outros, fálase de riquezas que teñen algúns e que veñen do grande roubo que houbo en Roma, sin que digan cándo, nin quén arroubóu, e de outras que están escondidas, e son ouxetos máxicos, algúns virxilianos, e que somentes se poden conquistar quebrando diversos encantos, nos que o home pode perdela vida. O do roubo de Roma, en Galicia, téñollo ouvido contar ó meu amigo, o señor Cordal, i a il contárallo un crego que houbera en Romariz, un home mui lido que unha vez dera cun tesouro nas mámoas da Carregosa, pro como era ordeado de maiores non lle puidera tocar ó tesouro.

—¿E por qué non buscóu unha persoa que fora a catalo?, perguntéi eu.

—Porque non atopóu en Romariz a naide de confianza.

Foi ista a pirmeira i única noticia que tiven de que os cregos non poden tocar tesouros escondidos. O que fai supor que istes tesouros non son cristiáns, ou que hai neles pezas que proceden de cultos a deuses antergos, ou, quizaves, que son tesouros axuntados coas ofrendas que os antigos fixeron ás diviñidades pagáns. Cando San Brenoec fundóu en Bretaña de Francia, pedíu un arado co que abriría un suco arredor do que iba ser a eirexa i o mosteiro, i un rico señor do país tróuxolle un arado de ouro que servira pra labrar a terra cando os antepasados prantaron as pedras do sol, en Guinoêl. San Brenoec non quixo usar aquel arado e mandóu que lle botasen por derriba auga bieita e bautizóuno chamándolle Xan. O arado de ouro convirtiuse en arado de ferro, San Brenoec abríu o suco con il. Dite-

rico de Berna iba faguer unha batalla cunha espada que non estaba bautizada e que lla tiñan dado os sacerdotes dun templo pagán, i o grande rei foi avisado do feito e chamóu ó bispo, que fixo cristián a espada. «A espada ó principio non quería, pro despoixas de ouvir pre dicar ó bispo deixóuse homildosamente». Tiña o puño de ouro e fora de Hércules.

Volvendo ós enanos, teño ouvido dous relatos en que os pequenos gardadores piden á persoa con quen falan traxes novos e gorros. Nos gorros meten unha pedra, co cal segredo líbranse do raio, e nas mangas das chambras algúns poñen axóuxeres e campaiñas. Un enano díxolle a un que estaba cavando na roza si o quería levar a un xastre, pro que non podía estar presente namentras o xastre lle tomaba as medidas, e que o xastre que quería era ún que tiña tenda en Toledo. O cavador metéu ó enano nun saco, e cando foi segar a Castela levóuno, e paróu en Toledo e percuróu ó xastre, e faguía douscentos anos que morrera. Entón o enano botóuse a chorar i o galego deixóuno alí nun calexón e il volvéuse prá súa terra, onde no lugar en que o enano se amosaba, sober dunhas penas mouras, atopóu un tesouro que era unha coroa e dous borceguís de ouro. Un caseiro da familia dos Villamil díxolle a Villamil e Castro —contóumo o Burón, que traballóu pra il—, que en Marzán, ó pe do castro, saía un enano faguen do señas i amolaba á xente que pasaba botándolle o sol na cara cunha fonte de ouro. Villamil e Castro foi a aquel lugar e cóntase no país que chegou a falar co enano e que íste deixóulle ver o tesouro que gardaba, i era un famoso tesouro, que se tiña no ar dentro dunha grande cámara soterrada. Non se sabe o que Villamil e Castro lle deu ó enano ou o que tratóu con il, pro Villamil voltóu daquel paseo «cun sombreiro de ouro, que agora está en Madrid, no Banco de España». De Villamil e Castro tamén se conta que cando atopóu o tesouro da Recadieira —dous torques, parece ser, e tamén unha xerra de ouro chea de moedas—, que xa sabía que o tesouro estaba alí porque o tiña lido «nun foro dos mouros», i houbera naquel castro un gardador, pro que se fora da comarca cando comenzaron a faguerse casas ó pe, e labraron na coroa. De Villamil e Castro hai moitas historias, e volvendo ó dos traxes, dise dil que tiña unha capa curta que cando a levaba posta veía o que estaba enterrado, i a capa fixérala un xastre de magos. Ó millor o xastre de Toledo que buscaba o enano de que falei denantes. [...].

En tódolos países, pois, onde se esconden tesouros sábese que os máis diles están gardados por mouros, fadas, serpes, na Escandinavia por osos, na antiguedade por dragós ou xigantes, etc. Pra que istes gardadores entreguen os tesouros hai que cumprir certas probas. Moitas veces as probas consisten como dixemos en dar con certas palabras, que obrigan ó gardador a entregalo ouro.

Pro parez que se pode chegar, seguindo as investigacións de Mansikka i especialmente de Ginzberg no seu libro «Lendas dos xudeos», i esfollando na maxinación popular dos países de tesouros, á conclusión de que isas palabras son o fío do que pende a vida do gardador. No instantiño en que isas palabras son ditas, o gardador perde o tesouro, pero as máis das veces perde a vida, ou ten que ausentarse do país —o que é unha substitución, é decir, unha forma de morrer. Aínda máis: o tesouro deixa de ser tal, é decir, unha morea de ouro máxico, pra convertírese en diñeiro corrente, que se pode gastar. O tesouro, pra sélo, ten que estar íntegro, tal e como foi escusado nun monte, nunha cova, nunhas ruinas. Un home unha vez chegou a un tesouro pola espalda diste, sin que o vise, e colléu algo de ouro. O tesouro decatouse, e díxolle ó home:

—¿Si me levas e me gastas, que figura fago eu diante dos outros tesouros?

O home foise, porque o tesouro na súa integridade nono podía levar, que non sabía cumprir as probas.

«Ábrete sésamo!», da historia de Alí Babá, ou «Tai, tai!», de Cuchulain, son palabras que son ouvidas polo «encanto» —hai que chamarlle así—, sin intermediario. Muitos outros tesouros non teñen gardador, e son iles mesmos os que poden falar cos homes que van buscalos e deciden por sí da esaititude das verbas máxicas, que concedida, fai obrigatorio ó tesouro renderse ó home. A esaititude das palabras ten que sere, según dice Ginzberg, non soio «física», é decir, decir as palabras precisas, senón «moral», que consiste en que o buscador de tesouros ten que ter fe na efectividade do rito, o que lle concede coraxe e lle fai non tremar diante das resistencias previas do tesouro denantes do instante cume da proba. Mansikka conta dun tesouro entre eslavos que non se entregou porque o home que dera con il e sabía as sete palabras fundamentaes, estaba na porta da cova cheo de medo, sin ousar entrar a mirar o tesouo no seu esplendor. Tódolos tesouros do mundo, incruídos os de Roma, déronlle a razón.

Entón, si é posible falar directamente co tesouro, e si o tesouro

ten capacidade pra decidir sobor da perfeición do rito —e dende os gregos sabemos que un rito ou un sacrificio reitamente cumprido é infalíbel; isto está na base de toda práitica relixiosa sacramental—, temos que conceder ó tesouro unha certa razón de persoa. I a isto chegouse mui axiña, como probóu Baynes cos tesouros dos bizantinos i o citado Mansikka cos dos eslavos, e lady Augusta Gregory cos dos celtas de Irlanda.

Os tesouros entón toman nome, mudan de sitio, adprenden varias linguas, i o que é máis importante, perfeicionan o seu segredo, o encanto que crean iles mesmos pra entregarse a quen os precura.

Si os tesouros mudan de sitio, entón parez obrigado desligalos de unha opinión corrente entre algúns mitógrafos —entre iles o mestre Risco—, que vencella istes tesouros persoalizados, tesouros con vontade e maxinación, ó chamado «mito de centro», e ve cáseque todo o ouro escondido como parte da famosa «trabe de ouro» onde se asenta a parte lumiosa do Cosmos.

Mansikka empregóu a frase «separatismo dos tesouros» cando fala da tendencia dos máis diles a tomar un nome propio. Ós comezos, todo o ouro do mundo chamábase ren máis que ouro, pro cando se repartíu en tesouros —e iste é outro tema que non é deiquí—, algús estimáronse máis importantes que os outros. Por caso, un emperador de Constantinopla atopóu unha vez un tesouro indo pra Jerusalén, i entón porque era o emperador nono moveu nin gastóu, antes ben lle engadíu ó tesouro unha coroa imperial. Dende aquel ponto, o tesouro pasóu a ser o pirmeiro de tódolos tesouros e tomóu o nome do Basileo.

Hai téinicos pra sabere o nome que ten o tesouro. Verbigracia, nun monte dinse palabras berrando. O eco responde. Dise unha palabra i o eco sería o nome do tesouro, i os montes nono dan. Entón sábese que alí hai un tesouro e como se chama. Búscase, e cando o tesouro é atopado, sabendo o nome xa non ten máis remedio que falar co buscador.

Ben, todo isto é mui sabido. Pro parezme a min que chegamos a un ponto de certa entidade. O tesouro perfeiciona, dixemos denantes, o seu segredo, o encanto que iles crean para facérense cada vez máis difícilmente atopábeles, e si son atopados, cada vez máis difícil a súa rendición. Como o tesouro manexa principalmente palabras —falo agora mesmo de tesouros sin gardador—, é complexando ístas, entrabullándoas, inventando inclusive algunhas, como cumpre isa perfeición do encanto. Gasta nisa laboura de perfeición moita enerxía —como se proba por aqués tesouros que adoecen porque no mutamento

de segredo perderon unha das palabras esenciaes, ou porque tiveron que gastar parte de sí mesmos pra facer unha palabra deica entón nunca usada. Gasta tanta enerxía que un tesouro, e isto probóuno Ginzberg coa lenda do tesouro dos sete pozos, pode morrer. Coido eu que ises tesouros que se reducen a sere unha soia palabra e cando se fai ún dono do tesouro, todo o que atopa en vez de ouro é a palabra, son distes que se autoperfeccionan. Afiñando no segredo das palabras, chegaron a sere somentes palabras, unha palabra. Longo proceso de transforamción que se pode seguir, ó meu entender, craramente na evolución dalgús mitos irlandeses, como o dos fillos de Eichod.

Ista palabra non é unha palabra calquera, é decir, non é un conxunto de sons que se perde no áer. A palabra ten forma, é unha palabra-ouxeto. Pode ser unha coroa, unha chave, unha agulla, unha espada... O que conquire ista palabra-ouxeto ten que tere a vocación de usala nun certo xeito heroico: faguerse rei, abrir unha porta tras da que mora un algo terríbel que é perciso domeñar, viaxar tras da agulla deica cair nunha grande e temerosa aventura, entrar coa espada nunha batalla. Mircea Eliade da exempros coñecidos de todos istes posibres casos.

Pro, ¿cómo fan os tesouros istas palabras? Eu penso, lendo a Ginzberg i o que os cabalistas escribiron do «golem» que se poden tirar algunhas curiosas concrusiós. Os grandes mestres xudeos de Babiloña e de Ierusalén, facían, usando o tetragramón, o nome de Iavé, e con outras palabras segredas que veñen en certos lugares do Libro, seres vivos, homes, animás... No Talmud de Babiloña e no de Ierusalén veñen casos distes. Bar Hedia fixo un home que llo mandóu ó seu irmán. Pro non lle tiña podido dar o uso da palabra, e por iso o irmán de Bar Hedia soupo que era un «golem» e destruíuno. As palabras a misturar co nome de Iavé pra faguer un «golem» son setenta e sete, e xuntas compoñen algo que podemos chamar un «titubeo de Iavé». Non é miña a frase, senón de Levi Bronsberg e mui citada por Jorge Luis Borges:

a) Deus, nos días da Creación, algunha vegada imaxinando as especies todas animás —é decir, según a interpretación rabínica máis usual, contemprando na súa inmensa imaxinación tódalas formas animás, rexeitaba algunha que non lle gustaba, pro soio co feito de tela «entrevisto», xa isa forma era, tiña un nome; ficaba sendo somentes unha palabra memoria de Iavé. Cando Iavé falóu por boca dos profetas —sigo a tradición rabínica—, dóulles a istes que escollesen tódalas palabras hebreas que Deus tiña na memoria, i entre elas es-

taban isas setenta e sete das formas animás rexeitadas. Os profetas apricáronas a outras cousas, pro os cabalistas chegaron a atopálas na Biblia, i é traballando con elas e co nome de Iavé co que fan o «golem».

b) Supoñamos que como queren léndas orientás i esclavas e como pode deducirse en lady Gregory i en Risco os tesouros i os seus gardadores teñen don de linguas, é decir, falan tódolos tesouros a mesma lingua, que ven ser o mesmo, como sabemos por algunhas interpretacións místicas, especialmente caras á Eirexa Grega, da Pentecostés.

c) O orixe dista lingua ten que estar no intre da Creación. Hai tesouros que foron postos de parte polos anxos rebeldes. O campamento de Lucifer estaba cheo de ouro, as tendas dos anxos eran de ouro, as armas dos seguidores de Satán tamén. Todo iste ouro foi derramado ou ocultado. Quero decir con isto, sin ir máis a fondo, que a existencia de tesouros remóntase ó primeiro tempo, e que hai razóns pra que o ouro esté escondido. Ista é unha de tantas. Os tesouros saben a lingua que ouviron —que según dixemos denantes é unha que o é todas.

d) As palabras dos encantos dos tesouros serían palabras dista lingua, as palabras da condición esencial, da ollada maxinativa de Deus, as palabras de comandamento de Deus sober das cousas. Por un procedemento semellante ós dos sabios rabinos de Israel, cuios grandes feitos veñen nas Ghemarai do Baratchot de Babiloña e de Ierusalén, os tesouros farían de sí mesmos un «golem» no seu intento de conquistar unha persoalidade mui diferenciada, perfecta e inasequible. Porque como probóu Mansikka con un estudo impar, os tesouros non querén ser atopados, o mesmo, di o sabio investigador, como o home non quere morrer.

e) Si isto é máis ou menos así, teríamos tamén unha proba que vai contra o que dixemos denantes. Decíamos que si os tesouros poden mudar de sitio, non terán que ver co que se chama «mito de centro». Pro si tódolos tesouros se axuntan nunha linguaxe única, é decir, si «son» unhas ducias de palabras de unha única lingua, entón son un centro, unha condensación esencial: posibilidade de comunicación coa diviñidade i as forzas primixenias, cos orixes, e posibilidade de retornar a iles. A trabe de ouro, chegaría un intre, dado o espírito de orden, lumiosidade, perfeición que se lle atribuíe, en que sería somentes unha trabe de palabras. É decir, e ista é a miña pretensión, a trabe de ouro serían ben ordeadas as palabras pirmeiras, creadoras, as

que gardan o Cosmos presente e tódalas súas posibilidades de evolución.

f) Disto podían deducirse muitas cousas e quizaves craras espi-
caciós pra unha mancha de fábulas arredor de tesouros. Comenzan-
do pola perigosidade de ver o tesouro denantes que iste se poña en
condiciós de ser visto por humás. Un home que solprende núo un
tesouro, ou cega ou morre, verbigracia.

Recentemente Geza Roheim, Campbell e Mansikka insistiron en
ver nos tesouros escondidos e soamente conqueridos por ritos e sa-
grifizos algo máis que ouro, riquezas que o home que as atope pode
gastar como queira. Os tesouros son un «poder» á vez material
—ouro— i espiritual: victoria sober dun orde oculto. Por iso as con-
versaciós cos tesouros teñen que estabilizarse, dice Roheim, en fór-
mulas relixiosas, cáseque sacramentaes, i eisixen una preparaciós pre-
via, unha purificaciós, por parte do buscador. Nos contos dos esla-
vos, as mulleres con mensturo non atopan o diñeiro perdido. Un ho-
me que soña que mata a seu pai pra arroubarlle unha muller nova
que ten, no ciclo de Allrode, ó día seguinte non atopa o camiño da
súa casa a traveso da selva de Llyord e morre comesto dos lobos.
Fixense ben que o camiño da casa era o camiño pra matar ó pai,
quitarlle a muller i o poder real coas riquezas...

Todo isto vai mui esquemático, pro o que se busca é faguer ver
como o tesouro é unha persoa i a importancia decisiva que teñen as
palabras no encanto. O encanto, en defiñitiva, son as palabras en que
pende. Quero decir tamén cómo é posibre chegar a falar cos tesou-
ros e cómo da fala dos tesouros se podería chegar á fala inicial, crea-
dora, ás pirmeiras palabras, que foron as de Deus Creador, e cómo
entón se podería ser dono do Universo. Lémbrense que nas historias
chinas dos sete emperadores míticos pra pór en orde o Imperio, o
pirmeiro que facían istes era por orde na linguaxe. Cando había ade-
cuación entre as palabras i as cousas, todo iba ben i o tesouro da paz
e da fartura era dado ás xentes. Víanse nos xardís, ó mesmo tempo, a
Ave Fénix e o Unicornio. Por que, volvemos a decilo, muitas veces
o tesouro é muito máis que ouro. [...].

F I N A L

Aquí van diversas imaxinaciós sober tesouros, nas que axuntéi no-
ticias de muitas partes. Quizaves con elas se poidera faguer un estudo

ben máis profundo, e quedante, sober todo, o remorso de non ter engadido algunhas historias tiradas do meu maxín, nas que xente de nós andivera á procura de tesouros i os atopara. Galicia é país de tesouros, i a xente, nas longas noites de inverno, a carón do lume, conta diles e dos encantos. Di Burckhardt que o Al-Koran, prohibindo os xogos ós islámicos, tornóu a imaxinación distes á fábula dos tesouros ocultos. Quizaves nós señamos un país sin xogos propios, i a necesidade de azar creóu entre nós a fantasía do ouro segredo.

Góstame imaxinar que nos outos castros hai aínda muito ouro escusado, e tellados de ouro nas cidades asolagadas, e tesouros que falan, e moreas de riqueza gardadas por fadas, mouros, enanos... Cada ano algo de ouro vello aparece na tona da terra, i entón naquela aldea acéndese a imaxinación das xentes e saen a relucir raras e prodixiosas historias, que en conxunto fan un tratado compreto do trato respeitoso que o home debe de ter con ise gran misterio que é o ouro, e revelan a capacidade fantástica da xente galega, que é moita. Eu participo dise asombro, e quero crer en todo o que se cré e non se ve. Xa dixen denantes o que me gustaría ver na coroa do castro de Riotorto sair o enano coa súa pucha colorada a tocar, vespertino, o sonoro corno. Si non tivese saído algunha vez verdadeiramente, non se sabería que o había alí, gardador de brillante ouro. Namentras a xente nosa fale do ouro escondido, é que estará viva en nós a ledicia imaxinativa, e seremos aínda máis ricos por soñar con tesouros que tendo tódolos tesouros do mundo nunha arca gardada. Valen máis escondidos. Vai ún por un camiño, nos doces mediodías de outono, e choviña e parez que naquela miranda veciña brila algo entre a herba, i ún párase e soña cunha fada que ten na súa man un peite de ouro. Isto non fai dano a ninguén. Na aspereza da vida cotián, soñar é necesario, e perder o tesouro dos ensonos é perder o meirande dos tesouros do mundo. Cando eu escoito nalgunha aldea nosa falar de tesouros, coido que na nosa probeza aínda somos ricos.

das suas produções e distribuições, sob o ponto de vista da sua importância para a história da literatura brasileira, e não apenas para a história da literatura portuguesa. O estudo da obra de Camões, portanto, não se limita ao âmbito da literatura portuguesa, mas abrange também a história da literatura brasileira, e, mais ainda, a história da cultura brasileira. Este é o sentido em que se entende a importância da obra de Camões para a história da literatura brasileira.

Costuma dizer-se que a obra de Camões é uma obra de arte, e não de ciência. Mas, se considerarmos a obra de Camões sob o ponto de vista da sua importância para a história da literatura brasileira, veremos que ela é também uma obra de ciência. A obra de Camões é uma obra de arte e de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta dupla natureza. A obra de Camões é uma obra de arte, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de arte. A obra de Camões é uma obra de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de ciência. A obra de Camões é uma obra de arte e de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta dupla natureza.

Camões é um dos maiores poetas da língua portuguesa. A sua obra é uma obra de arte e de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta dupla natureza. A obra de Camões é uma obra de arte, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de arte. A obra de Camões é uma obra de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de ciência.

A obra de Camões é uma obra de arte e de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta dupla natureza. A obra de Camões é uma obra de arte, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de arte. A obra de Camões é uma obra de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de ciência.

A obra de Camões é uma obra de arte e de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta dupla natureza. A obra de Camões é uma obra de arte, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de arte. A obra de Camões é uma obra de ciência, e a sua importância para a história da literatura brasileira é devida a esta natureza de ciência.

RESPOSTA Ó DISCURSO DE INGRESO DE
DON XOSE TRAPERO PARDO, SOBRE NORIEGA VARELA

5 - xuño - 1971

(*Inédito*)

Señores académicos:

Unha vella amizade, nacida no meu Mondoñedo aló polo 1920 cando Xosé Trapero Pardo estudaba no Real Seminario Conciliar de Santa Catalina, xustifica que fale agora eu eiquí, facendo un breve discurso de resposta ao tan belido do recipiendario, no que tanto nos dixo sober Noriega Varela entre os poetas do seu tempo, a vida i os traballos do autor de «Do Ermo», a presenza viva dos clásicos latinos na poesía mais fina e fonda, de Antón Noriega Varela.

Xosé Trapero Pardo foi un de tantos rapaciños que baixaban a Mondoñedo dos diversos recunchos da vella diócesis, dos antigos arcedianatos un de Miranda, ou de Montenegro, ou da Azúmara, pra ingresar na grande casona do XVIII onde ían adeprender as froles gregas e latinas, a filosofía tomística e a cencia teolóxica. El baixou dende a fermosísima Terrachá, na que as abidueiras miran nas lamas como as peitea o vento. A mirada aberta do chairego tivo que aceitar as outas cumes que pechas o vale, e somentes nos paseos comunitarios de xoves e domingos deica Folgueirarrasa ou á volta de San Carlos, lle sería dado ver mais aló da cunca de Mondoñedo, ollar a craridade que anuncia, coma no verso do Dante, «il dolce tremolar della marina», das Mariñas luguesas, deitadas ao sol, ribeira cantábrica da terra nosa. E cando eu lia no fermoso poema que Trapero Pardo lle adicou ao Mariscal Pardo de Cela, ao chegar a aquel pasaxe no que conta coma das ameas da Outa Frouseira pódense ver no verde mar os lentos galeós, eu coidaba que a Trapero Pardo lle pasara o que a mín, maxinar o mar de Foz e de San Ciprián dende as encostas da Pena da Roca ou do Padornelo, o monte noso, de Trapero Pardo e de servidor, mais paternal i amigo. Monte de Noriega Varela tamén, aunque il preferira a todo as brañas de Romariz i as uceiras de Labrada.

A cadeira de latin do Seminario, —e un dos seus mestres mais

goriosos é correspondente dista Real Academia, e por moitos anos, o profesor Fanego Losada, i un distinto numerario, o profesor Chao Espina, un mariñán de Viveiro, coñeceu nela a dozura virxiliana—, estaba na pranta baixa do casón, e abría a súa fiestra mesmo onde arrimaban, na Praza Nova, os feixes de palla, e tendían a obra sua os cazoleiros dos Muiños e do Couto, i a poucas varas, poñíanse os carboeiros, cos seus carros acanastrados. E os labregos, os cazoleiros i os carboeiros podían escoitar a grave craridá das verbas latinas misturadas co pausado parrafeo do regate mercantil. Cando eu coñecín a Xosé Trapero Pardo, xa vivía no pazo episcopal, e tiña sona entre os seus compañeiros e mestres de poeta, e de leitor, a escuso, de libros novos, algúns dos caes chegaran ren menos que de Paris. Coido que xa daquela algunha rondalla de Mondoñedo cantaba canciós con letra de Trapero Pardo, i algunha mociña fermosa recibía do aprendiz de poeta un madrigal, fresco coma unha rosa collida nunha mañán de abril. Trapero Pardo foi o meu primeiro profesor de francés, pro foi tamén pra mín, e pra moitos compañeiros seus de Seminario, un eixemplo de curiosidade inteleitual. Soupo mui ben o latin, —e o seu discurso ben nos amosa con que finura poido lér os clásicos, o Virxilio inesquencibre, o omnipresente Ovidio, César craro, severo e súpeto, i a namorada dór catuliana—, pro tamén se interesou póla arqueoloxía e póla historia, dende a cerámica castrexa ate os castelos esmoreados da terra luguesa, dende a custión britoniense á aventura do mais notorio, e de triste fin, dos condes tolos da terra mindoniense, o Maiscal Pero Pardo de Cela. E gostou da pintura, da cerámica de Sargadelos, —algún dia, aínda viña un asado á mesa do seu bispo Solís nunha grande fonte cun paisaxe das Indias en azul—, da música, de Baudelaire, —que gracias a íl poido lér Aquilino Iglesia Alvariño—, de Rubén Dario e daquel amigo portugués de Noriega, o xigantesco Teixeira de Pascoaes...

Xosé Trapero Pardo, abandonados os estudos no Seminario, dirixiu en Mondoñedo un semanario no que moitos escritores do norte da provincia luguesa publicamos os nosos primeiro versos i os nosos primeiros artigos. Trapero Pardo coidaba aos novatos con mimo, e pra moitos, —e pódese ver nisto unha confesión persoal—, o empuxón foi decisivo. Foi por entón cando publicou o seu poema adicado ao Mariscal, no que os mindonienses apreciamos mais que nada aquel canto á vella fonte que donou á cidade o bispo Soto e Valera nos días do César Calros, e no que os versos de Trapero Pardo verquen a imaxe coma os caños da fonte a auga crara. Trapero Pardo, no semanario «Vallibria», escribía muito e ben, e de varia leición, cunha prosa

ecónoma e solta, mui doada no adxetivo solprendente, e cunhas finas pingas de ironía, aquí i acolá. Porque quen agora, por cada San Froilán, escribe en «El Progreso» de Lugo ises regocixantes artigos coas andanzas da familia Pelúdez, —un persoaxe por Trapero Pardo creado e xa incorporado ao folklore lugués—, ten por acusada característica un vivo senso do humor, un humor á vez retranqueiro e creador, é decir, noso i universal. Un libro seu de versos, exercicio de vacaciós dun ironizante inteleitual, «Lóstregos e Moxenas», é unha boa proba délo. Coma son boas probas do seu amor pólo popular, pólas costumes i a vida das nosas bisbarras campesiñas, outras obras suas coma a peza tiduada «Non chores, Sabeliña»... Na conta de Trapero Pardo hai que pór, xunto a unha variada tarefa no xornal que niste intre dirixe, unha mancha de artigos, mais de mil sin dúbida, adicados a cousas, paisaxes, monumentos e persoas da provincia de Lugo. Un inventario en vivo, artístico, histórico, literario e pintoresco da nosa provincia, continuado deica agora mesmo, laboura cotián, e que en conxunto da un retrato de Lugo tan complexo coma fondo. Un estudo sobre a pintura mural en Galicia, as suas publicaciós coma Cronista da cidade de Lugo, os seus traballos en «Lucus» e no Museo... Sería conto de nunca acabar, e verdadeiramente non fai falla seguir, porque unha vida inteleitual adicada a Galicia, aos traballos i aos dias galegos, fica ben patente.

Poucos coma Trapero Pardo poideron haber pronunciado o discurso que ficamos de ouvir. Poucos ou ningún. Porque coñeceu a Noriega Varela, que o respetaba, i a paisaxe de Noriega, dende Vilarente ao mar de Viveiro, e amou, como aquél que tivo unha musa queiroguenta, isas voces antigas que predicaron do home e das idades do mundo, da soedade e dos rebaños, dos sucos e das vendimas, da potente madurez e da ledicia moza e fuxitiva: Ovidio, Virxilio, Horacio... Trapero fíxonos ver a calidade poética de Noriega Varela, un dos grandes poetas galegos de todos os tempos, e asemade, un poeta que dou unha ollada nova, cunha nova voz, cando se encara coa natureza mais avesía, que íl chamaba montaña, con toxos e corvos e pucharcas entre as penas, e Dama Soedade e Dama Probeza nun verde prado entre xesteiras.

E pois, á ledicia por ter a Trapero Pardo entre nos, xúntase ista outra ledicia, a do enriquecemento por un coñecer mais e millor a poesía inmortal de Noriega, e ben sabido é que soio os poetas poden apartar ises grandes panos de sombra, tantas veces suntuosa sombra, que cobren a pequena xoia dun poema. Niste caso, a abidueira de Noriega Varela, coa sua ondeante manteliña verde.

...

RESPOSTA Ó DISCURSO DE INGRESO DE
DON VALENTIN PAZ ANDRADE SOBRE
«A GALICIDADE NA OBRA DE GUIMARAES ROSA»

11, febreiro, 1978

Señores Académicos:

Ben me decato do honor que para min supón o recibir, en nome d-esta Corporación tan ilustre, ao membro numerario que hoxe compre os ritos fixados para entrar n-esta Casa. Valentín Paz-Andrade tiña obtido do mestre Otero Pedrayo que fose él quen respondese ao seu discurso de ingreso. Esta é unha razón máis para que eu soliñe n-esta ocasión os meus poucos merecementos para cumprir a tarefa que me foi encomendada. Soio unha vella amizade co noso compañeiro, nacida en días tráxicos da vida española, cando Valentín Paz-Andrade vivía un arbitrario confinamento n-un lugar perdido en alta serra do país noso, permíteme aceptar este encárrago.

Valetín Paz-Andrade chega a esta Casa con méritos d-abondo, tanto no terreo literario como no periodismo, nos estudos sociáis e económicos, especialmente referidos a pesca e as industrias pesqueiras, como n-un servizo a Galicia, a súa cultura, ao seu propio ser como pobo, as súas espranzas e ao seu destiño, que se adoita as veces definir como que un tal de nós ten «unha grande emoción galega». Sin dúbida, esta emoción é algo máis, é un pensamento, unha vontade e memoria de patria, un quefacer cotián que divisa un fin permanente, e asemade todo é un soño no que unha alma namorada lle vai a vida. Este norte, esta estrela, este luceiro, presiden as labouras do home, sin que haxa nin unha soia hora de febleza na brillante luz. Aparece patente a decisión de que se faga o que se faga, Galicia está presente, as tarefas son tarefas galegas, todo é semente na vella e usada terra galega, todas as colleitas posibles son colleitas galegas, nas que as espigas maduras e cheas dobregan o tallo porque hai un que as está soñando. Por mui realista e razonador que seña Valentín Paz-Andrade, por moito que se ataña aos datos obxetivos e a praxis nos estudos e nas súas empresas, sempre aparece na súa laboura ese resplandor no soño galego, canto das máis nobles xeneracións, anceios d-unha

nova vida. Na vida de Valetín Paz-Andrade, están esa emoción galega, ese soñar, ese anxeiar, pro está tamén a vontade de facer realidade ese soño e ese anxeio. Lembrémonos de que un libro importante na bibliografía de Valentín Paz-Andrade, tidúase «Galicia como Tarea». Esta é a cuestión. Esta é a gran cuestión de Valetín Paz-Andrade.

Noso novo compañeiro nacéu en Pontevedra, o vintetrés de Abril de 1899. Estudou no Instituto da súa vila natal, e logo licenciase en Dereito na Universidade de Santiago, en 1921. Exerce como Abogado, e o seu bufete será un dos de máis traballo e sona de Galicia. Pro non ben graduado, e mesmo na mocidade, vai a dirixir un xornal, «Galicia», que se edita en Vigo, e a cuia fundación contribuiu con Castela, Lousada Diéguez, Juan Bautista Andrade e outros. Un diario liberal, galeguista, independente de todo o que non fose Galicia, e que morrería ao cabo de cinco anos, sob a dictadura de Primo de Rivera. Máis que un xornal era unha vela de armas, das armas máis galegas, unha preparación de vocacións para a galeguidade. Paz-Andrade escribe en todos os números do xornal que dirixe, e vaise facendo unha prosa crara, insistente, e moitas veces poética, e sempre con un aquél de didactismo, porque se quere ensinar Galicia aos galegos, e porque se quere galeguizar unha Galicia que aparece pobre e apática cando pode ser rica e apaixonada. Unha escolma de editoriais e artigos do xornal «Galicia», asombraría hoxe a case que todos nós.

Mui axiña, Valentín Paz-Andrade especializase en economía pesqueira, dirixe revistas como «Industrias Pesqueras», publica traballos en revistas especializadas inglesas, francesas, alemanas, dá conferencias e é autor do primeiro libro sobre economía pesqueira editado no mundo, editado pola FAO en 1953 en Santiago de Chile. A FAO, que chamará ao noso compañeiro pra tarefas de adestramento e capacitación en México, en Cuba, en Colombia... Publica «Producción y Fluctuación de las Pesquerías», e «Sistema Económico de la Pesca en Galicia», que servidor, ao fin e ao cabo un escritor de imaxinación, olla como agora mesmo Cornide de Saavedra o ten nas mans, suxeto de lenta e preocupada lectura, sentado a carón d'unha fiestra que deixa ver o porto coruñés cos pesqueiros que aparellan para a costeira do bonito, ou zarpan pra o Grande Sole. Hai no cabaleiro da Ilustración Galega e en Valentín Paz-Andrade o mesmo espírito de estudo e de reforma, e porque aínda no ano 1977 na Galicia de nós, precísase no orde dos traballos de restauración da pequena patria, unha Ilustración, ou cando menos, o esforzo de espíritos ilustrados. O de Valentín Paz-Andrade podía reconocerse como tal.

Denantes citamos unha obra de Paz-Andrade, «Galicia como Ta-

rea» Foi o primeiro libro de autor español adicado ao desenrolo rexional. Esta vai a ser a preocupación dominante do noso compañeiro en anos sucesivos. Escribirá un amplo volume sobre a «Marginalización de Galicia», e estudos sobre o capital como factor do desenrolo de Galicia, e a poboación e depresión agro-económica do noso país, e n-un tomo colectivo «Los Gallegos», ocupárase da sociedade e da economía nosas. Todos estos traballos supoñen unha visión coherente e a fondo dos status socio-económico de Galicia, pro tamén unha búsqueda de solucións aos problemas económicos que ten prantexados a sociedade galega. Trátase da búsqueda que fai alguén que é ao mesmo tempo un economista e un político, e é por eso pol-o que hai que aceptar a totalidade da obra socio-económica de Paz-Andrade coma unha especie de «manifesto» que propón as labours axeitadas nas leiras precisas pra o que xa denantes dixemos, a restauración de Galicia, a reforma e renovamento do eido dos gallegos.

Pro dáse o caso que a carón do xornalista, do sociólogo, do economista, do especialista en pesca, do xurista con longa práctica de abogado, hai en Valetín Paz-Andrade unha vocación literaria, a que serve con non banal equipaxe. Hai que decir que, en primeiro lugar, é o idioma galego o que o preocupa. Porque n-unha dimensión mui ampla Galicia é o idioma galego, e por que o noso compañeiro sabe que non se nos pode matinar a existencia de Galicia sin o seu idioma. Pro tamén sabe Paz-Andrade que o galego non pode, nin debe, ser un cementerio lingüístico, e así coido que a súa primeira publicación sobre o galego trata de «a evolución transcontinental da lingua galego-portuguesa». E é quizaves, e sin quizaves, que no discurso que remata de ler, está a preocupación pol-a expansión ultramariña da fala nosa. Paz-Andrade, quen fixo un estudo tan sutil, tan lúcido sobre a obra de Valle-Inclán, foi a fixarse n-un escritor brasileiro, Guimarães Rosa, en cuia obra vai o noso compañeiro a atopar e analizar a «galeguidade» da súa lingua, a galecidade da lingua do sertão, que Guimarães recría no plano artístico, como apunta Wilson Martíns a quen Paz-Andrade cita, «sem perder as súas fontes, a lingua prodigiosa do sertão, imprimindolle a mesma flexividade que lle dá o sertanejo elocuente, imaginoso». Pro, ¿de qué se trata? Cóntanos Paz-Andrade coma a Guimarães Rosa lle atribúen algúns a iniciación d-un proceso de arcaización da lingua. Pra Paz-Andrade, coma os presentes ouviron, tal afirmación poíderase tratarse d-unha diagnosis encobridora de algún erro de perspectiva, que de certo non podía ser a mesma «si o anteollo se manexa dende Portugal ou do Brasil litoral, su si para o enfoque tomamos outros miradoiros. O propio sertão ou a Galiza».

Pra Valentín Paz-Andrade, como pra Guilhermino César, hai algo máis que incrinación ou vontade arcaizante en Guimarães Rosa. Guilhermino César vai a preguntarse —e a resposta cumprida está no estudo do noso compañeiro— si «non haberá niso, no querer a lingua nascente, jorrando da fonte galega, ou emergindo das camadas máis incultas, uma especie de saudosismo incurábel». Paz-Andrade, referíndose ao traballo sobre o léxico rosiano por Mary Lou Daniel, vai a fixarse en verbas que a estudosa de Guimarães Rosa estima localismos brasileiros, caídos en desuso, de procedencia galego-portuguesa, e que están vivos na nosa fala, *amojar*, neoloxismo de *muxir* ou *munxir*, *chimirimía*, *zanfona*, *orballo*, *arco da vella*, ou o espresivo *lojão*. «No galego, díranos Paz-Andrade, teñen agromado a oito os derivados de lonxe, pro non pasou outro tanto no portugués». «Por isso, anota Rodrigues Lapa, Guimarães Rossa criou o adxetivo *lonjão*, se é que ele nao existe no sertão de Minas Geraes, oriundo de fonte galega». A tesis, pois, de Paz-Andrade fica clara: Guimarães Rosa prefire botar man da fonte galega cando o precísar, en vez dos castelanismos, e mesmo dos galicismos, dos que o portugués tanto usa e abusa.

Pro non é soio a *galecidade* da lingua de Guimarães Rosa o que preocupa a Paz-Andrade, senón a totalidade da obra, ese longo e perfecto canto do sertão e das suas xentes, de Deus abaixo, e do Demo enriba, Paz-Andrade vai a darnos no seu discurso de ingreso unha biografía de Guimarães Rosa, que é un reconto das suas vivencias, da sua aventura de escritor, a sucesiva aparición dos libros, a gloria nos derradeiros anos, cando saen a luz «Segarana», «Primeiras Estorias», «Tutameia»; Paz-Andrade preocúpase do fondo ecolóxico de Guimarães Rosa, o mesmo que do super-realismo zoomórfico, parte tan sorprendente e persoal na obra do brasileiro, da transmisión mítico-oral, etnografía e linguaxe, os mitos maiores, feitizo e adiviñación, e tantas outras partes esenciais do complexo, vivido, ricaz mundo rosiano, un mundo que dende agora imos a entender mellor, imos a poder doadamente entrar na profundidá de súa maxia: o mundo de Guimarães Rosa é un mundo de misterios revelándose a cotío, e terse decatado desto, e ensiñarnos a nós todos os seus ceos e os seus abismos, é o grande mérito de Paz-Andrade.

Pro eu non quixera pechar ésta benvida, señores Académicos, que dou no vos nome a Valentín Paz-Andrade, sin lembrarvos que damos tamén escano n-esta Casa a un poeta. E o que quero lembrarvos de Valetín Paz-Andrade como poeta é o seu grande canto a Castelao. A voz do noso compañeiro enchéuse d-unha gravidade antiga, da gra-

vedade dos bardos e dos vates, cando da súa boca xurdíu o planto de Castelao, un planto imaxinado, coido eu, pra ser o planto d-un pobo máis aínda que o planto d-un poeta. O planto d-unha matricial, un planto d-unha patria e d-unha nai. Dende a carballeira galega anterga xurdíu o canto coma un vento que fora capaz de levar á outra ribeira do Océano, donde Castelao iaz, os himnos e as bágoas de Galicia. Nese momento, Paz-Andrade cumpríu unha grave obriga en nome de toda a nación galega. Fai pouco lembraba Filgueira Valverde algo que lle tiña escoitado ao que foi noso ilustre cofrade, Don Xesús Carro, que gloria haxa. N-un enterro ao que asistía, e no que ninguén plañía a morta, unha muller que estaba beira do camiño do camposanto berróu: «¡Ai, miña amiga, que ninguén che vai facendo o planto!». E dice Carro, que improvisando sobre o silencio e a soedade unha conmovedora poesía fúnebre, non deixou de plañir deica non lle foi dada terra ao cadavre d-unha muller que non conocía. Na hora da morte de Castelao, Valentín Paz-Andrade cumpríu por todos. Tan carregado de obra e de logros, eu paréceme que poido decir que a hora do planto a Castelao, é a máis alta na pripecia personal do noso ilustre compañeiro.

A quen desexo que favoreza a esta Corporación co seu saber e o seu consello, co seu saber do galego e os seus consellos galegos, durante moitos anos. Deus axude.

INDICATE A MEMORIO

Quando a vida do poeta começa, torna-se sagrada,
quando os versos do livro se tornam
verdade, não há mais nada.

Quão grande a vida do poeta, ao longo
dos tempos e dos séculos, ao longo do mundo.

SETE POEMAS

Se o poeta quer a vida do poeta, não há nada além,
além da vida, não há nada além do poeta,
verdade, não há mais nada.

Quando a vida do poeta começa, torna-se sagrada,
quando os versos do livro se tornam
verdade, não há mais nada.

SETE FORMAS

HOMENAXE A MENDIÑO

Cingue o van da mar coas túas mans lizgairas,
facendo un vaso de dúas asas xemeas.

Fermosa, ven beilar aquí!

Onde pouses a mar entrando ao baile,
xira como a rodela cando se fai a cunca.

Fermosa, ven beilar aquí!

Se miras que a mar enche nos meus ollos,
dime: adeus meu amigo, xilgaro remador!

Fermosa, ven beilar aquí!

Hogano a mar é un viño quente e roxo
e a gaita polo punteiro vérquea en min.

Fermosa, ven beilar aquí!

HOMENAXE A PERO MEOGO

—Dime a onde vas, miña cerva ferida,
dime a onde vas, polo meu amor!

—Vou pra o verso dunha cantiga
meu cazador!

—Dime a onde vai teu cabelo, doncela,
dime a onde vai, polo meu amor!

—Vai pra unha fita verde de seda,
meu cazador!

—Dime unha cita de alba, amiga
dime unha cita, polo meu amor!

—Onde o cervo do monte á auga volvía,
meu cazador!

—Nunca vi cerva nos beizos deitada,
nunca vi fita que atese no vento,
nunca vi cervo que volveuse ao alto,
meu cazador!

RODEAU DAS SEÑORAS DONAS PINTADAS NO OUSO DO VILAR,
NO SECULO XIV, CHEIRANDO UNHA FROL

LE VERSE

Ese vento de seda é o tempo que pasa.
Soñades a doce primavera de antano
nesa frol que refrexa o seu van no negro pozo dos vosos ollos?

Le temps s'en va!

—Esas volvoretas que abanan a raiola do sol
son as suas tocas cobixando as pálidas fronteas.
Soñaredes aínda no ouso do Vilar os soñares do tempo pasado?

Le temps s'en va!

Ese enorme silencio cristaiño e dourado!
Si vos agora falares, miñas donas amigas,
a vosa voz enchería, como unha fonte de ágoa, o vaso do silencio?

Le temps s'en va!

Ei, donas do Vilar! Erguede os finos rostros e sorríde,
que andan galáns de corte con soedades de vós!
Agás que prefirades vélos morrer de amor.

Le temps s'en va.

Le temps s'en va.

mes dames!

L'ENVOI

De todolos amores o voso amor escollo:
Miñas donas Giocondas, en vós ollo
todalas damas que foron no país,
unhas brancas camelias, outras froles de lis.

Le temps s'en va! Ou dádesme ese bico
que cheira a rosas de abril do Mil e Pico
ou finirei chorando na miña soedá,
namentras envellezo: Le temps, le temps s'en va!

ROSALIA DE CASTRO

Agora que xa non es cal cousa deste mundo
rosa fonte recendo ameixa ou vidro
Agora que xa non es
lémbraсте deste bosque
tan triste que amence sen ave
ou de como tan cedo
fuches unha húmida gaita asolagada na terra.

Eu que xa non te vin
ben quixera hoxe verte
pálida espuma de sangue polo mundo.

Cómo serás ti a ialma no outro áer
cómo serás de branco ou máis porfonda
Cómo serás agora pola ribeira escura
onde as pradeiras
eternamente foxen diante dos ollos!
Cómo serás alí sen regatos lixeiros
sen Padrón, sen Adina sen Lestrove
sen as viúvas doentes polos valados
sen a verde enramada e sen a rula de verde
sen cabezales no leito descampado!
Cómo serás alí
sen ese cravo que aquí tiñas
no corazón cravado duramente!
Agora que xa tés á morte
velando os teus peitos tristes
agora que xa tes á morte
con ese teu xeito solouzando matina
que delicada figura comporás no outro áer
Agora que xa non tes
sombra nin anelos nin vos
e a herba medra nas túas botinas novas.

QUINTO EPITAFIO A NORIEGA VARELA

PERDOADE cando esbardallei e finxín.

Pro foi verdade que amei a flor do toxo

e as pucharcas do monte,

que endexamais saberán das estrelas que as miran.

Con sombreiros novos cubrín meus desacougos

e morrín na beiramar sen despedirme

das uces, das queirogas, das folerpas da neve,

das mozas da montaña e da montaña mesma,

que andará preguntando polo seu soñador.

DERRADEIRA ELEXIA A MANOEL ANTONIO

Diríamos que pedra para a túa fronte fría
—para a túa ialma mar e vento duro.
Tí sí poeta, fenecido de algas verdes
o teu único corpo, silenzoso e breve.
diante a fiestra onde penduras as túas mans douradas
pra que sempre os Deuses teñan unha despedida ao solpor.
Namentras a vaca do vento muxe.

Agora que con unha mazá por canon de beleza
procramas a diviña proporzón de noite nas perfebas de Venus
Namentras a vaca do vento muxe.

Agora que tí dices a túa consangue co bronce i a rosada
e deitas nos teus beizos de marbre unha brasa conservada de calquer incendio
[antergo

—namentras a vaca do vento muxe—
e no nome de Apolo e no silencio da terra dices de tí. Eu son quen canta,
comenzando por falar a traveso dista auga quente e xorda que batexa nos cons
[da miña testa.

Namentras a vaca do vento muxe.

UNHA ELEXIA

(A Luís Pimentel)

Tempo de teu, segado
cando o crecente do luar.
Nas feiras hogano non se merca
outro tempo igual.
Pequenos anxos, axóuxeres e doas,
ventos do millo, corazón con sono,
tempo medrando en ti ás apalpadas
ás esfolladas rosas, can sen dono.
Penden de ti, da boca e da man tenra,
as idades, os anxos e El Señor.
Dispós de lume, das pombas e do mare,
e fas que diga Galicia unha canción.
Molladas nais coas túas verbas
sementan na escura soidá.
Polas baleiras rúas da noite homes e nubes coma chuvia van.
Salgadamente levás todo
ó Paraíso, onde todo é fror.
A terra a tentas recoñece namentras
no teu corpo un terrón.
Virán herbiñas tenras coma nenos,
virán xílgaros aquí e dacolá.
Coma un río que marmura na noite
escoitaremos teu cantar.

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON

From the first settlement of the
city in 1630 to the present time
the city has grown from a small
village to a large metropolis
and has become one of the most
important cities in the world.
The city has a rich history
and a proud heritage.
It has been the center of
commerce and industry
and has played a leading role
in the development of the
country. The city has a
strong sense of community
and a deep respect for its
history and traditions.
The city is a place of
opportunity and growth
and is a source of pride
for all who live in it.

REXISTRO

	Páxs.
PRÓLOGO	5
CRONOLOXÍA DE ALVARO CUNQUEIRO	19
BIBLIOGRAFÍA	23
OBRAS COMPLETAS	23
LÍRICA	23
NOVELA	23
RELATOS BREVES, SEMBLANZAS, RETRATOS GALEGOS ...	23
TEATRO	24
COLLECTÁNEA DE ARTÍCULOS	24
ITINERARIOS POR GALICIA	24
GASTRONOMÍA	25
VARIA	25
BIBLIOGRAFÍA BÁSICA SOBRE CUNQUEIRO	27
PRÓLOGOS E GLOSAS	29
HOMENAXES	29
TRES DISCURSOS DE ALVARO CUNQUEIRO NA REAL ACADE- MIA GALEGA	31
SETE POEMAS	63

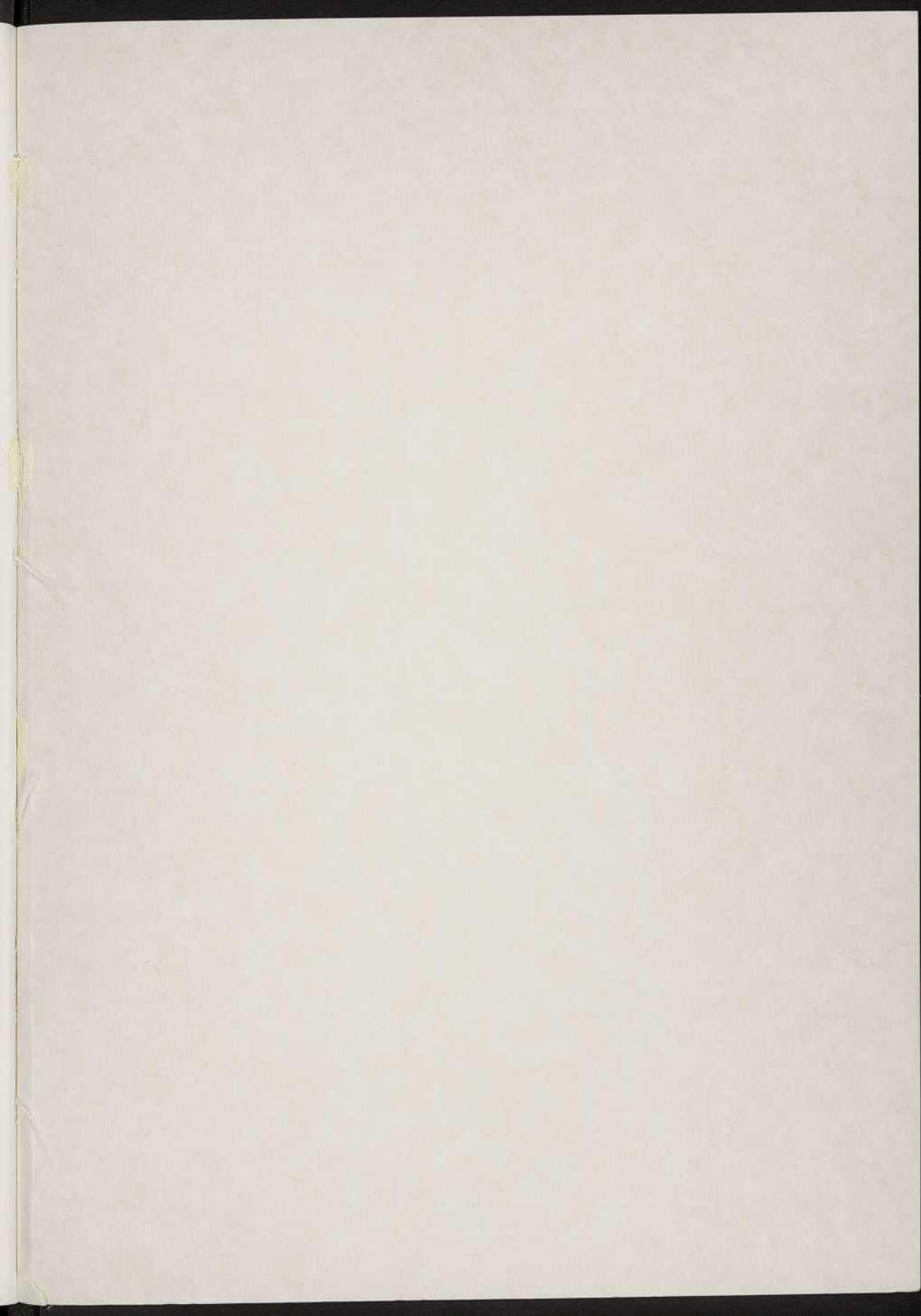
ÍNDICE

Página

8	PRÓLOGO
19	CRONOLOGÍA DE ALVARO CUNQUEIRO
23	BIBLIOGRAFÍA
23	OBRAS COMPLETAS
23	LÉRICA
23	NOVELA
23	RELATOS BREVES, SEMBLANZAS, RETRATOS CALIDOS
24	TEATRO
24	COLLECCIÓN DE ARTÍCULOS
24	ITINERARIOS POR GALICIA
25	GASTRONOMÍA
25	VARIA
27	BIBLIOGRAFÍA BÁSICA SOBRE CUNQUEIRO
29	PRÓLOGO E GLOSAS
29	HONORARIOS
31	TRES DISCURSOS DE ALVARO CUNQUEIRO NA REAL ACADEMIA DE GALICIA
63	SETE FORMAS

Esta publicación rematouse de
imprentar o día 17 de maio
do 1991, DÍA DAS LETRAS GALEGAS,
nos talleres de Gráficas do
Castro/Moret coa axuda económica
do Excmo. Concello de Mondoñedo

Esta publicación formosa de
impresión a die 17 de mayo
de 1901, en las oficinas
de la Oficina de Gráficas de
Castro/Mont con todas las
de la Oficina Central de Montebello

REAL

G

A C

32

Bib

AGA
ALEG
CORU

88

liote